

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Rasmus Lindsten Henriksson

Inom marknadens ramar – Möjliggör EU alternativa former för att styra livsmedelsförsörjningen?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Britta Sjöstedt

Termin: HT25

Innehåll

Summary	3
Sammanfattning	4
Förord	5
Förkortningar.....	6
1 Inledning	8
1.1 Bakgrund och syfte	8
1.2 Metod och material	11
1.3 Avgränsning.....	12
2 Vad är matsuveränitet?	13
2.1 Matsuveränitet som en utvidgad rätt till mat	14
2.2 Matsuveränitet som en strategi för att skapa den sorts livsmedelssystem som krävs för att säkerställa genuin livsmedelstrygghet.....	15
3 Vad är EUGD och F2F vilken inverkan har dessa på EU:s gemensamma jordbrukspolitik?	19
3.1 Vad är EUGD och F2F?	19
3.2 Vad är EU:s gemensamma jordbrukspolitik?	20
3.2.1 En kort historia över GJP	20
3.2.2 GJP 2023-2027 - Strategiska planerförordningen.....	22
3.3 Hur samspelar EUGD, F2F och GJP?	23
4 Potentiella beröringspunkter mellan de grundläggande principerna i matsuveränitet och EUGD och F2F och dess rättsliga uttryck i GJP	24
4.1 Principen om mat som mänsklig rättighet	24
4.2 Principen om autonomi.....	27
4.3 Principen om lokalt förankrad kunskap.....	30
4.4 Principen om Agroekologi.....	32
4.5 Principen om hållbara levnadsförhållanden.....	37
4.6 Principen om matens icke-kommodifierbara värde.....	44
5 Reflektion – Den bristande potentialen	46
5.1 En ovilja att ersätta det industriella jordbruket.....	46
5.2 Småbrukens frånfälle	49
5.3 Medlemsstaternas fria val	51
Källförteckning.....	53

Summary

This thesis addresses the transition towards a sustainable food system as called for by the European Green Deal (from now on referred to as EUGD) and the accompanying Farm to Fork Strategy (from now on referred to as F2F). Such a transition should, according to the EUGD, explicitly involve profound changes. The thesis examines the extent to which the profound changes referred to make alternative ways of organising and governing food supply possible. The analysis is conducted through a comparison between the EUGD, F2F, and their legal expression in the Strategic Plans Regulation on the one hand, and principles of food sovereignty on the other.

The thesis begins by presenting the concept of food sovereignty, both as an expanded right to food and as a strategy for creating genuine food security through a food system that places people and nature at the centre. This strategy is then concretised through six principles that together describe how the food system can be organised to achieve food sovereignty. Thereafter, the EUGD, F2F, and the development of the common agriculture policy (from now on referred to as CAP) are addressed, from being seen as any industry and solely focused on production, to coming to include a more holistic view of the food system and including social as well as environmental and climate-related objectives. The interaction between the EUGD, F2F, and the CAP is then presented.

In the main part of the thesis, it is examined whether the EUGD, F2F, and their legal expression in the Strategic Plans Regulation reflect the principles of food sovereignty. The analysis shows that the elements that would be in line with food sovereignty are often vague, weakly steering, or left to Member States to choose not to apply. In a concluding reflection, three obstacles to a transition of the food system are identified. These consist of the reluctance to move away from industrial agriculture, the limited support for small-scale farming, and the extensive discretion granted to Member States in the implementation of agricultural policy.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar den omställning till ett hållbart livsmedelssystem som efterlyses genom EU:s gröna giv (hädanefter EUGD) och den tillhörande Från jord till bord-strategin (hädanefter F2F). En sådan omställning bör enligt EUGD uttryckligen innebära djupgående förändringar. Uppsatsen undersöker i vilken mån de djupgående förändringar som åsyftas möjliggör alternativa sätt att organisera och styra livsmedelsförsörjningen. Analysen genomförs genom en jämförelse mellan EUGD, F2F och deras rättsliga uttryck i strategiska planerförordningen å ena sidan och principer om matsuveränitet å den andra.

Uppsatsen inleder med att redogöra för begreppet matsuveränitet, dels som en utvidgad rätt till mat, dels som en strategi för att skapa genuin livsmedelstrygghet genom ett livsmedelssystem som sätter människor och natur i centrum. Därefter konkretiseras denna strategi genom sex principer som tillsammans beskriver hur livsmedelssystemet kan organiseras för att uppnå matsuveränitet. Därefter behandlas EUGD, F2F och utvecklingen av den gemensamma jordbrukspolitiken (hädanefter GJP) mot att gå från att ses som vilken industri som helst och enbart vara inriktad på produktion till att komma att innefatta en mer holistisk bild på livsmedelssystemet och innefatta sociala såväl som natur- och klimatrelaterade mål. Vidare redogörs samspelet mellan EUGD, F2F och GJP.

I uppsatsens huvudsakliga del utforskas huruvida EUGD, F2F och deras rättsliga uttryck i strategiska planerförordningen speglar principerna om matsuveränitet. Analysen visar att de inslag som skulle ligga i linje med matsuveränitet ofta är vaga, svagt styrande eller fria för medlemsstaterna att välja bort. I en avslutande reflektion fastslås tre hinder för en omställning av livsmedelssystemet. Dessa består i oviljan att skiljas från det industriella jordbruket, det begränsade stödet till småbruk och den stora valfrihet som ges till medlemsstaterna i och med implementeringen av jordbrukspolitiken.

Förord

Tack Britta, tack Daniella och som alltid, tack mamma.

Jag älskar mina barn.

Förkortningar

AI	Artificiell intelligens
Art.	Artikel (i rättsakter)
BISS	Basic Income Support for Sustainability (grundläggande inkomststöd för hållbarhet)
Bl.a.	Bland annat
CRISS	Complementary Redistributive Income Support for Sustainability (kompletterande omfördelat inkomststöd för hållbarhet)
Dvs.	Det vill säga
EIP	Europeiska Innovationspartnerskap et för Produktivitet
EUGD	EU:s gröna giv (European Green Deal)
EPRS	European Parliamentary Research Service (Europeiska parlamentets forskningservice)
EU	Europeiska unionen
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
F2F	Från jord till bord- strategin (Farm to Fork Strategy)
GJP	Gemensamma jordbrukspolitiken

	(Common Agricultural Policy, CAP)
HLPE	The High Level Panel of Experts
I.	Effektindikator (impact indicator)
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale. EU-initiativ för lokal landsbygdsutveckling
LVC	La Via Campesina
M.m.	Med mera
Osv.	Och så vidare
M.fl.	Med flera
R.	Resultatindikator (result indicator)
SFSC(s)	Short Food Supply Chains (korta livsmedelskedjor)

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

2019 kommunikerade Europeiska Komissionen ‘Den europeiska gröna given’ (hädanefter EUGD efter EU Green Deal) som beskrevs som ett svar på världens klimat- och miljörelaterade utmaningar i formen av en ny tillväxtstrategi¹. Den gröna given förmedlar en vision om att samtliga ekonomiska sektorer inom samhället ska genomgå grundläggande förändringar som ska leda till att det inte förekommer några nettoutsläpp av växthusgaser och att tillväxten blir frikopplad från resursförbrukningen. Dessa mål ska vara uppnådda till år 2050². Livsmedelssystemet pekades ut som en sektor som drar alldeles för mycket resurser och i hög grad bidrar till klimatförändringar och utdöd av biologisk mångfald. Samtidigt som osunda matvanor har avsevärt negativa konsekvenser på människors hälsa³ (EUGD 12). 2020 kommunikerar därför kommissionen sin från jord till bord-strategi (hädanefter F2F efter Farm to Fork strategy) som är specifikt inriktad på en omställning till ett hållbart livsmedelssystem⁴.

Det som påkallas är grundläggande förändringar av inte bara produktionen av livsmedel utan distributionen och konsumtionen också. F2F tydliggör att för att möjliggöra en sådan omfattande förändring av livsmedelsproduktionen så måste man se produktionen, distributionen och konsumtionen av livsmedel som samhörande och oskiljaktigt från dess ekonomiska, sociala och naturrelaterade samverkan med det övriga samhället⁵. Att se på livsmedelsproduktionen på det här sättet, dvs. i förhållande till det övergripande system som det verkar inom, innebär att man utgår från synsättet av ett ‘livsmedelssystem’⁶. ‘Den gemensamma jordbrukspolitiken’ (hädanefter förkortat till GJP) i EU är i och med sin senaste reform tätt kopplad till målbilden som förmedlas av EUGD och F2F och på så sätt investerad i att driva en omställning mot ett hållbart livsmedelssystem⁷.

F2F utger sig för att vara en strategi för ett rättvisare, hälsosammare och miljövänligare livsmedelssystem (Den fulla titeln är ‘Från jord till bord-strategin för ett rättvisare, hälsosammare och miljövänligare livsmedelssystem’). Det är en målbild som delas av den internationella jordbrukarorganisationen La Via Campesina (‘bondens väg’ på svenska, hädanefter förkortat till LVC). För LVC utgör matsuveränitet som strategin som leder till rättvisare, hälsosammare och miljövänligare jordbruk⁸. Jag utgår från en definition av matsuveränitet grundad på den LVC använder, jag kommer gå närmare in på vad den definitionen innebär längre och ger här en sammanfattad definition. Matsuveränitet innebär en

---

¹ Europeiska kommissionen. (2019, 11 december). Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: Den europeiska gröna given (COM/2019/640).

² Europeiska kommissionen (2019) s. 2.

³ Europeiska kommissionen (2019) s. 12.

⁴ Europeiska kommissionen. (2020, 20 maj). Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: Från jord till bord-strategin för ett rättvisare, hälsosammare och miljövänligare livsmedelssystem (COM/2020/381).

⁵ Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

⁶ Alessandrini (2024) s.131.

⁷ skäl 122–125, art. 118.2, art. 141 Förordning (EU) 2021/2115

⁸ Declaration of Nyéléni (2007) s. 13.

omställning mot ett hållbart livsmedelssystem genom att man ersätter det industriella jordbruket med småbruk som, förankrat i förutsättningarna och behoven i lokala områden, producerar ekologiska livsmedel. Genom matsuveränitet sätts behoven hos de som producerar och äter mat i centrum för livsmedelssystemet, vilket innebär att politiska beslut rörande livsmedelssystemet behöver sätta dessa behov först. Vidare innebär matsuveränitet en förändring i hur människor relaterar till mat som sätter dess nytta för människor framför dess nytta som vara på en marknad⁹.

Vi har då två strategier för att transformera hela livsmedelssystemet och göra det hållbart. Båda strategier sätter människan i centrum och betonar vikten av att livsmedelsproduktionen blir hållbar samtidigt som människor tillförsäkras tillgång till livsmedel som är både hälsosamma och hållbart producerade¹⁰. Matsuveränitet kan dock beskrivas som ett socialistiskt projekt på så sätt att det lägger emphasis på kollektiv nytta genom samarbete och solidaritet mellan människor¹¹. EU kan å andra sidan beskrivas som ett nyliberalt projekt som lägger fokus vid tillväxt genom konkurrens på marknaden¹². Inom nyliberala narrativ drivs tesen att livsmedelstrygghet kräver ständigt ökad produktion av livsmedel för att kunna föda världens ökande befolkning¹³. Historiskt sett är det genom ett sådant narrativ om ökad effektivisering och produktion som utbredningen av det industriella jordbruket skett¹⁴. Samtidigt har globala livsmedelskriser och COVID-krisen synliggjort sårbarheten i det internationella industriella livsmedelssystemet¹⁵. Specialiseringen av livsmedelsproduktionen för en global marknad har inneburit att många länder inte längre har en egen livsmedelsförsörjning tryggad utan är beroende av import för sin livsmedelstrygghet¹⁶. Inför den förväntade ökning av kriser som klimatförändringarna innebär är det nuvarande systemet inte hållbart ur perspektivet av livsmedelstrygghet¹⁷.

Enligt EUGD och F2F måste således omställningen av livsmedelssystemet innebära en balansgång där produktionen måste ökas för att bibehålla livsmedelstrygghet på kort sikt samtidigt som transformationen av livsmedelssystemet är tillräckligt radikal för att kunna ha en avgörande effekt på miljön och klimatet och på så vis trygga livsmedelsförsörjningen på lång sikt¹⁸. Eftersom man inom nyliberala narrativ ser marknaden som den främsta drivkraften av mänsklig organisering och utveckling så blir det logiskt att omställningen mot ett hållbart livsmedelssystem ska gå vägen genom marknaden¹⁹. Inte heller en fortsatt fokus på ökad tillväxt, trots planetens ändliga resurser, framstår som ett problem inom EUGD och F2F utan snarare som förutsättningar som genom innovation och ny teknologi kan skapa nya ekonomiska

---

⁹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

¹⁰ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9, Europeiska kommissionen (2019) s. 4, Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

¹¹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

¹² Europeiska kommissionen (2020) s. 2, 4.

¹³ Canfield (2022) s. 9.

¹⁴ Alessandrini (2024) s. 58, Canfield (2022) s. 9.

¹⁵ Canfield (2022) s. 9, Europeiska kommissionen (2020) s. 11.

¹⁶ McMichael (2014) s. 934.

¹⁷ Europeiska kommissionen (2020) s. 11.

¹⁸ Europeiska kommissionen (2020) s. 2, 4.

¹⁹ Canfield (2022) s. 188, McMichael (2014) s. 939.

möjligheter²⁰. Det finns farhågor inom forskningen angående att en sådan balansgång mellan tillväxt, hållbarhet och handelsregler endast kommer utmynna i projekt om s.k. 'grön omställning' dvs. när man genom teknologi och innovation försöker göra det befintliga industrierna mer hållbara snarare än att genomföra mer grundläggande förändringar av de faktorer som driver förlusten av biologisk mångfald och klimatförändringarna²¹. Den gröna omställningen har framför allt kritiserats för att appropriera klimatkrisen för att motivera ytterligare fokus på tillväxt och produktion genom ny teknologi och effektivisering²². Forskningen har dock visat att potentialen för sådan teknologi att ersätta sådan natur som hjälper oss i klimatkrisen är dyr och ineffektiv i jämförelse med naturens egen förmåga att stabilisera klimatet²³. Detta innebär att policy som ensidigt fokuserar på grön omställning riskerar att endast skenbart främja klimatet men i realiteten har effekten av att bibehålla status quo²⁴.

Inom LVC ser man istället det industriella jordbruket och den globala marknaden som anledningen till att livsmedelstrygghet inte kan uppnås²⁵. Därför är det centralt att det industriella jordbruket inte bara anpassas till att vara mer hållbart utan ersätts med ett helt annat jordbrukssystem som i större utsträckning möjliggör att livsmedelsproduktionen och naturen aktivt kan förstärka varandra²⁶. Vidare framstår svält genom det här perspektivet inte som resultatet av brist på livsmedel utan som resultatet av sociala konstruktioner som inte sätter mat som avgörande allmännytt i centrum, maten finns där för de som hungrar, men eftersom matens roll som vara får företräde hindras tillgången till mat för de som inte kan betala²⁷. Svält är alltså enligt det här perspektivet snarare en konsekvens av ett livsmedelssystem som sätter marknadens och storföretagens intressen framför människor. Matsuveränitet innebär inte att handel med livsmedel är förbjudet men det innebär att marknaden inte får prioriteras till den grad att människor och naturen blir lidande²⁸.

I EUGD och F2F framstår den framtida tillväxten och livsmedelsproduktionen inom unionen som villkorad på förändring som sätter människors och naturens behov mer i fokus än tidigare²⁹. Detta framstår för mig som ett närmande mot de ideal rörande livsmedelssystemet som delas av de rörelser som företräder matsuveränitet. För att få en tydligare bild av vilken riktning denna utveckling går i praktiken vill jag använda mig av matsuveränitet som ett analytiskt ramverk att jämföra EUGD och F2F mot. Genom att jämföra potentiella beröringspunkter mellan EUGD, F2F och matsuveränitet hoppas jag kunna få en tydligare bild av i vilken mån EUGD, F2F och deras rättsliga uttryck i strategiska planerförordningen faktiskt tillåter en sådan utveckling.

---

²⁰ Europeiska kommissionen (2019) s. 7, Europeiska kommissionen (2020) s. 3.

²¹ White (2002) s. 1, 4.

²² Patel (2013) s. 51.

²³ Naturvårdsverket rapport (2020) s. 8.

²⁴ HLPE report (2019) s. 15, White (2002) s. 4.

²⁵ Trauger (2014) s. 1131.

²⁶ Declaration of Nyéléni (2015) s. 1.

²⁷ Canfield (2022) s. 188.

²⁸ Declaration of Nyéléni (2007) s. 10, 26.

²⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 2, Europeiska kommissionen (2019) s. 2.

Uppsatsens syfte blir således att *analysera i vilken mån EUGD och F2F reflekterar principer om matsuveränitet*. Underfrågor som behöver besvaras under uppsatsens gång är:

1. Vilka är de grundläggande principerna för matsuveränitet?
2. Vad är EU:s Gröna Giv och Från jord till bord-strategi och hur inverkar dessa i egenskap av icke-bindande normgivning på EU:s gemensamma jordbrukspolitik?
3. Vilka potentiella beröringspunkter finns mellan EUGD och F2F och de grundläggande principerna i matsuveränitet och hur tar sig dessa rättsliga uttryck i strategiska planerförordningens styrning av medlemsstaternas interventioner?

1.2 Metod och material

Min uppsats bygger på en rättsdogmatisk analys av EU-rättsliga regler som jag kompletterar med ett normativt ramverk i form av matsuveränitet. Utifrån lagtexten försöker jag utröna i vilken mån EUGD och F2F reflekterar principer om matsuveränitet. Den är rättsdogmatisk eftersom det är i rättsreglerna jag söker efter svaret på mitt syfte³⁰. Det jag finner i rättsreglerna analyseras sedan med hjälp av grundläggande principer för matsuveränitet för att identifiera och utvärdera hur EU:s regelverk möjliggör alternativa former för att styra livsmedelsförsörjning.

Matsuveränitet är ett svårdefinierat begrepp. Detta då begreppets betydelse utvecklas i takt med de rörelser som företräder det³¹. För att göra begreppet lättare att arbeta med konstruerar jag vad jag kallar 'grundläggande principer för matsuveränitet' som redogör för de centrala delarna av matsuveränitet så som det definierats genom LVC:s deklARATIONER från 1996, 2007 och 2015. Vidare förtydligar och preciserar jag principernas innebörd genom det som framgår i boken *translating food sovereignty: cultivating justice in an age of transnational governance* av Matthew C. Canfield, artikelsamlingen 'critical perspectives on food sovereignty', som även utgår från LVC:s definition. När det kommer till definitionen av agroekologi, preciserar jag innehållet som framgår av LVC:s deklARATIONER från 2015 om agroekologi med hjälp av ovanstående litteratur men även två rapporter rörande agroekologi från FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation³² och FN:s expertpanel för tryggad livsmedelsförsörjning och nutrition³³. Dessa ovanstående källor förutom att vara de jag baserar matsuveränitetens principer på är även återkommande källor genom hela uppsatsen. Utöver dem har jag även använt mig av böckerna *Regulating Short Food Supply Chains in the EU* av Mirta Alessandrini och *The Food Commons Approach in the EU Agri-food Law* av Antonio Manzoni, framför allt i det avsnitt där jag kort går igenom GJP:s historia. Men även återkommande genom hela texten. Till sist har jag även använt mig av ett antal olika artiklar för att definiera olika begrepp och förtydliga vissa poänger.

---

³⁰ Nääv, [m.fl.](#) (2018) s. 22.

³¹ Edelman m.fl. (2014) s. 911, Agarwal (2014) s. 1248.

³² FAO (2018) 'The 10 elements of agroecology: Guiding the transition to sustainable food and agricultural systems'.

³³ HLPE (2019) 'Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition'.

I uppsatsens sista avsnitt för jag en mer reflekterande diskussion där jag i större utsträckning låter externa källor ta plats för att förklara varför jag tror att bristen på samstämmighet mellan EU:s regelverk och principerna om matsuveränitet förhindrar en hållbar omställning av livsmedelssystemet.

1.3 Avgränsning

Matsuveränitet gör anspråk på att leda till ökad jämlikhet, jag har inte innefattat detta i principerna. Dels på grund av tidsbrist, dels för att diskussionen om jämlikhet i en bredare bemärkning inte konkretiseras i varken EUGD, F2F. I strategiska planerförordningen framgår det att stödet till jordbruket inte får strida mot de grundläggande rättigheterna eller vara diskriminerande³⁴ och att ökat deltagande av kvinnor i jordbruket utgör en del av det specifika målet i art. 6.1 h. Men inte heller här framgår det något närmare om hur det målet ska främjas. Jag går inte heller in på frågan om immateriella rättigheter då det, även om det är centralt för matsuveränitet, inte faller inom strategiska planerförordningens tillämpningsområde³⁵. Objektet för matsuveränitet utgörs av de som producerar, konsumerar och distribuerar mat. Jag har på grund av tidsbrist begränsat mig till att utgå från de som konsumerar och distribuerar mat i min uppsats.

Gällande EUGD och F2F har jag utgått från dem i sin helhet, men har på grund av tidsbrist valt att inte fördjupa mig i hur dessa påverkas av omnibuspaketet för livsmedel och foder³⁶. När det gäller dagens GJP utgörs dess rättsliga grund av förordning 1308/2013 om upprättandet av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter, förordning 2021/2116 om finansiering, förvaltning och övervakning av den gemensamma jordbrukspolitiken samt strategiska planerförordningen³⁷. Jag har valt att fokusera på enbart den senare då jag tycker att den tydligast tydliggör vad målen för GJP är och hur medlemsstaterna är tänkta att uppfylla dessa mål. Inom strategiska planerförordningen har jag avgränsat mig till att utgå från hur de 'gemensamma kraven', 'interventionstyperna i form av direktstöd' (med undantag från systemet med stödrätter) och 'interventionstyperna för landsbygdsutveckling' relaterar till medlemsstaternas genomförande av de allmänna och specifika målen. Jag går även igenom hur dessa interventioner och specifika mål relaterar till de resultatindikatorer som går att finna i bilaga I. Jag fokuserar på resultatindikatorerna framför effekt- och kontextindikatorerna pga. resultatindikatorernas funktion i prestationsöversynen i art. 135. Av tidsbrist väljer jag att inte behandla outputindikatorerna trots att de spelar in i prestationsöversynen. Utöver det analyserar jag övriga delar av förordningen där det krävs för att förtydliga eller förklara konkreta sätt som vissa interventionstyper måste ta form eller begränsas. Exempel på detta är GAEC-normerna i bilaga III och vissa finansiella bestämmelser i avdelning IV då de sätter minimi- och maxvärden på det stöd som får eller ska gå till vissa specifika interventioner. Jag väljer att fokusera på dessa delar eftersom de tydligast sätter ramen för medlemsstaternas utrymme att utforma sin jordbrukspolitik med unionsstöd.

---

³⁴ Art. 9 st 1 och 2 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁵ Art. 1 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁶ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/fakta-pm-om-eu-forslag/omnibuspaket-om-livsmedel-och-foder_hd06fpm72/.

³⁷ Manzoni (2024) s. 102.

Ovanstående betyder att jag på grund av tidsbrist inte behandlar reglerna angående den närmare utformningen av de strategiska GJP-planerna (hädanefter de 'strategiska planerna'), så som reglerna för SWOT-analysen och behovsbedömningen som måste genomföras av medlemsstaterna och som ska ligga till grund för de strategiska planerna. Jag berör endast kortfattat hur resultatsindikatorerna kopplas till prestationsöversynen av de strategiska planerna, samt prestationsöversynens eventuella konsekvenser. Av tidsskäl behandlas inte regler om övervakning och rapportering. Det hade även varit intressant att fördjupa diskussionen om hur konkurrensreglerna i förordningen och EU i övrigt inverkar på förutsättningarna som skapas i.o.m. strategiska planerförordningen. Jag har dock valt att redogöra kort för var gränsen för det tillåtna unionsstödet går i förhållande till WTO:s regler för att visa på den yttersta gränsen som sätts av villkoren från den globala handeln. Gällande övriga konkurrensbestämmelser har jag på grund av tidsbrist inte behandlat dem.

2 Vad är matsuveränitet?

Suveränitet är en term som markerar staters självständighet gentemot varandra. Det innebär att stater är fria att göra som de vill, så länge de inte kränker eller överträder andra staters rättigheter. En stat har inte rätt att inverka på hur en annan stat sköter sin utveckling. Detta innebär att det endast är företrädare för staten själv som har rätten att bestämma över dess befolkning och landet inom dess territorium. En stat har inte heller rätten att utöva tvingande påverkan på en annan stat³⁸. Detta innebär bl.a. att lagar en stat stiftar inte kan tillämpas på en annan stat utan dennes samtycke³⁹.

Den inhemska livsmedelsproduktionen är således föremål för statens suveränitet, det är endast staten själv som får avgöra hur detta utformas. Genom att med sitt samtycke göra livsmedel och dess produktion föremål för världshandelsorganisationens avtal frånsade sig många av världens länder denna kontroll över hur mat produceras⁴⁰. I och med att världens livsmedelsproduktion kom att underkastas den globala marknadens regler och behov kom storskalig produktion av de varor som säljer bäst på en global marknad att premieras. Detta har gynnat industriellt jordbruk och storföretag medan diversifierad och kulturellt präglad produktion fått ge vika⁴¹. Det var som en motreaktion på denna förlust av nationell kontroll och kulturell förankring av matproduktionen som konceptet matsuveränitet först växte fram⁴². Initialt definierades matsuveränitet därför som en rättighet för stater att uppehålla och utveckla sin kapacitet att producera livsmedel som var varierade och kulturellt förankrade⁴³.

I och med den globala spridningen av nyliberalismen har den nationella statens auktoritet försvagats. Genom avregleringar, privatiseringar och ekonomisk globalisering har bilden av nationalstaterna som de globala regelsättarna ersatts av bilden av internationella nätverk där stater sida vid sida med globala företag och icke-statliga organisationer avgör dessa frågor⁴⁴.

---

³⁸ Shaw (2021) s. 764-765.

³⁹ Shaw (2021) s. 767.

⁴⁰ Canfield (2022) s. 45.

⁴¹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 45.

⁴² Canfield (2022) s. 11.

⁴³ La Via Campesina (1996) s. 1.

⁴⁴ Canfield (2022) s. 4, 6.

Denna utveckling där stater inte längre står i centrum speglades även i utvecklingen av begreppet matsuveränitet. Med tiden ändrades objektet för rätten till matsuveränitet från stater till att betraktas som en rättighet kopplad till människor, närmare bestämt de människor som producerar och konsumerar mat, vilket i praktiken inkluderar alla människor⁴⁵.

Matsuveränitet kan numera dels förstås som en utvidgad mänsklig rätt till mat som innefattar allt det som krävs för vad LVC kallar genuin livsmedelstrygghet. Dels kan matsuveränitet förstås som en strategi för att skapa den sorts livsmedelssystem som krävs för att säkerställa sådan genuin livsmedelstrygghet⁴⁶.

2.1 Matsuveränitet som en utvidgad rätt till mat

Att rätten till mat utgör en mänsklig rättighet framgår av art. 11 i FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Rätten till mat, såsom den formuleras av FN, ska anses vara uppfylld när alla människor har tillgång till lämpliga livsmedel. Med tillgång menas att alla människor har fysisk och ekonomisk tillgång, eller på andra sätt får tillgång till lämpliga livsmedel. Vad som utgör lämpliga livsmedel beskrivs som "livsmedel av tillräckligt god kvalitet som kan tillfredsställa kostbehoven hos en individ, fria från skadliga ämnen, och som är acceptabla inom en given kultur⁴⁷." Livsmedelstrygghet i relation till FN:s rätt till mat innebär alltså att det sker produktion av tillräcklig mängd och tillräcklig stabilitet för att garantera att alla människor får tillräcklig tillgång till lämpliga livsmedel såsom det definierats ovan. Enligt nyliberala narrativ kan detta endast uppnås med hjälp av industriellt jordbruk som tack vare effektivisering genom teknologi kan producera den mängd mat som krävs för att föda jordens alla invånare. Detta narrativ har underblåst det industriella jordbrukets utveckling⁴⁸.

Den rätt till mat som innebörden av matsuveränitet ställer är, förutom strängare krav på matens kvalitet, även krav på sättet som maten produceras på, krav på vilket objektet för livsmedelsproduktionen ska vara och krav på vilka som ska äga inflytande över livsmedelsproduktionen. Matsuveränitet innebär att människor har rätt till mat som är hälsosam att äta och som är lämplig för människors olika kulturer. Maten ska ha producerats genom ekologiska och hållbara metoder. Livsmedelsproduktionen ska vara fokuserad på de som producerar och konsumerar maten. Att de som äter och producerar maten utgör objektet för livsmedelsproduktion innebär att även om matsuveränitet inte utesluter försäljning av mat på en internationell marknad tillåts aldrig marknadens behov och krav att få företräde framför konsumenternas och producenternas behov och krav. Vidare innefattar matsuveränitet att det är producenterna och konsumenterna av maten som ska ha kontroll över hur livsmedelssystemet utformas snarare än marknadsregler och stora företag⁴⁹. Inom LVC menar man att livsmedelstrygghet är beroende av att rätten till matsuveränitet uppfylls och att

---

⁴⁵ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9, Canfield (2022) s. 12.

⁴⁶ La Via Campesina (1996) s. 1, Declaration of Nyéléni (2007) s.9.

⁴⁷ Committee on Economic, Social and Cultural Rights (1999) s. 3.

⁴⁸ Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 983.

⁴⁹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

livsmedelstrygghet grundad på andra intressen än naturens, producenterna och konsumenterna är allt för ömtålig för att kunna kallas genuin⁵⁰.

2.2 Matsuveränitet som en strategi för att skapa den sorts livsmedelssystem som krävs för att säkerställa genuin livsmedelstrygghet

Matsuveränitet som strategi för att förändra livsmedelssystemet är tätt bunden till de organisationer som vill driva denna förändring och dess företrädare för begreppet är under ständig utveckling⁵¹. Det innebär att matsuveränitet som strategi för att förändra livsmedelssystemet utgör en dynamisk process som är svårdefinierad. För att kunna avgöra vilka potentiella beröringspunkter som finns mellan å ena sidan matsuveränitet och å andra sidan EUGD, F2F och slutligen strategiska planerförordningen har jag för denna uppsats skapat vad jag ser som de grundläggande principerna för matsuveränitet. Det är genom att uppfylla dessa principer som jag menar att matsuveränitet transformerar livsmedelssystemet och uppnår genuin livsmedelstrygghet. Dessa principer utgörs av:

Principen om mat som en mänsklig rättighet

Som framgår ovan är det centralt att matsuveränitet innebär en mänsklig rättighet vilket innebär en rätt till genuin livsmedelstrygghet. Det innebär att hela livsmedelssystemet, förstått som samspelet mellan alla de faktorer som påverkar produktion, distribution och konsumtion av livsmedel, måste vara riktat mot matsuveränitet⁵². Hur detta ska gå till kommer att framgå av nedanstående principer.

Principen om autonomi

Livsmedelssystemet ska utformas av producenter och konsumenter med producenter och konsumenter i åtanke. När det kommer till producenterna så ska makten vara utspädd på så många aktörer som möjligt. Detta sker genom att livsmedelsproduktionen sköts av många små ekologiska jordbruk istället för ett litet antal industriella jordbruk⁵³. Vidare behöver man föra konsumenter närmare livsmedelsproduktionen och producenter närmare konsumenterna. Detta sker genom att korta leveranskedjor och lokala marknader med aktiv samverkan mellan konsumenter och producenter leder till den transparens, tillit och samhörighet som underlättar delad förvaltning av livsmedelssystemet⁵⁴.

Matsuveränitet kräver även att de marknadsförhållanden som lägger makten i händerna på ett fåtal globala företag upphör⁵⁵. Fyra bolag kontrollerar idag 60% av den globala utsädesmarknaden och 90% av den globala spannmålshandeln, medan tre bolag kontrollerar 70% av den agrokemiska industrin⁵⁶. Det är alltså avgörande för matsuveränitet att världens

---

⁵⁰ La Via Campesina (1996) s. 1, Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

⁵¹ Edelman m.fl. (2014) s.911, Canfield (2022) s. 46-47.

⁵² Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

⁵³ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9, Declaration of Nyéléni (2015) s. 1.

⁵⁴ Declaration of Nyéléni (2007) s. 27, 76.

⁵⁵ Declaration of Nyéléni (2007) s. 25.

⁵⁶ Canfield (2022) s. 3.

beroende av dessa företag upphör. Detta kan ske dels genom att ersätta det industriella jordbruket med en produktion som inte är beroende av dessa företags produkter, vilket inom matsuveränitetsrörelsen innebär en övergång till en livsmedelsproduktion baserad på agroekologi⁵⁷. Agroekologi behandlas närmare i ett senare avsnitt. Jordbrukare kan även söka styrka i nummer, organisera sig och tillsammans arbeta mot ett oberoende. Ett exempel på detta är 'the open seed initiative' där jordbrukare samlar in och registrerar förädlade frösorter som man skapar fritt tillgängliga för alla producenter och på så sätt skapar oberoende från fröjättarna⁵⁸. I andra fall krävs det att de regler vi skapat för att ge dessa företag så mycket makt måste ändras. Detta rör bl.a. regler om ägande av jordbruksmark och immaterialrätt⁵⁹. För att driva en sådan förändring krävs det att producenter och konsumenter tillåts utöva störst politiskt inflytande över livsmedelssystemet. Detta innebär dels att producenter och konsumenters lokala behov och förutsättningar ligger till grund för beslut, dels ökade möjligheter för denna grups representation och deltagande i beslutsfattande⁶⁰.

Principen om lokal kunskap

Matsuveränitet innebär att man uppvärderar traditionell och lokalt förankrad kunskap. Eftersom jordbruket ska utgå från de lokala förutsättningarna måste de lokala jordbrukarnas ackumulerade kunskap om platsen värderas. Genom att ge lokalt förankrad kunskap samma plats som traditionell vetenskap möjliggör man ett mer horisontellt kunskapsutbyte mellan olika perspektiv från aktörer på olika platser i livsmedelssystemet. Genom att ge lokalt förankrad kunskap samma plats som akademisk forskning, innebär matsuveränitet ett motstånd av den förhärskande roll som vetenskapen inneburit som låtit andra människor än de som brukar jorden föra samtalet om hur livsmedelssystemet bör utformas⁶¹.

Principen om agroekologi

Inom matsuveränitet är agroekologi centralt eftersom det är vad man vill ersätta det industriella jordbruket med⁶². Agroekologi innebär ett holistiskt perspektiv på livsmedelssystemet bestående av tre olika delar⁶³ bestående av:

1. Jordbruksmetoder som utgår från ekologiska och sociala principer i en strävan att optimera samspelet mellan växter, djur, människor, miljön och samhället⁶⁴.
2. Transdisciplinär forskning rörande livsmedelssystemets påverkan på såväl naturen som människan och samhället. Agroekologisk forskning grundar sig i såväl lokal och traditionell kunskap som mer konventionell vetenskap. Den erkänner traditionell kunskap och motarbetar den hierarkiska ordning som placerar konventionell vetenskap och forskning över jordbrukares traditionella och lokalt förankrade kunskap⁶⁵.

---

⁵⁷ Declaration of Nyéléni (2015) s. 2

⁵⁸ Kloppenburg (2014) s. 1238.

⁵⁹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9, 55.

⁶⁰ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9, 44.

⁶¹ Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 981-982, 991.

⁶² Declaration of Nyéléni (2015) s. 2.

⁶³ Gliessman (2018) s. 600.

⁶⁴ FAO (2018) s. 1.

⁶⁵ HLPE report (2019) s. 13, 33, 39.

3. och till sist innefattar det holistiska perspektivet på livsmedelssystemet även strävan efter social förändring angående hur människor relaterar till mat och de sociala och ekonomiska system som avgör distributionen av mat samt av de maktrelationer som präglar mat och dess produktion⁶⁶. Hit kan hela matsuveränitetsrörelsen räknas och på samma sätt som matsuveränitet innebär tillämpningen av agroekologi, blir agroekologi då en term som även innefattar strävan efter matsuveränitet⁶⁷. De två olika begreppen kompletterar alltså varandra.

Även om alla tre aspekterna av agroekologi är viktiga är det när de kombineras som agroekologi kan resultera i ett hållbart livsmedelssystem⁶⁸. I sammanhang där olika prioriteringar och intressen resulterar i att en viss del av vad som utgör agroekologi får företräde framför de andra riskerar agroekologins transformativa potential att bli urvattnad⁶⁹. Inom LVC gör man därför en stor poäng av att agroekologi som koncept inte får approprieras av intressen som vill bevara det industriella jordbruket och reducerar agroekologi till att vara en jordbruksmetod, vilket exempelvis frikopplar det från sin strävan efter social förändring⁷⁰.

Principen om hållbara levnadsförhållanden för jordbruksbefolkningen

Matsuveränitet är ett begrepp som går bortom enbart livsmedelsproduktion och ställer krav på rättigheter rörande arbete och skälig ersättning för jordbruksbefolkningen men även krav på en fungerande samhällsinfrastruktur på landsbygden. Som tidigare nämnt bygger matsuveränitet på en livsmedelsproduktion som kräver mer arbetskraft än det industriella jordbruket som man vill ersätta. I valet att ersätta resurseffektiva maskiner och industrier med mänskligt arbete skapar pressen från marknaden starka incitament för exploateringen av arbetskraft⁷¹. Eftersom matsuveränitet ställer jordbrukarnas behov framför marknaden innebär det att matsuveränitet kommer med krav på att arbetares rättigheter upprätthålls och att jordbruksbefolkningen tillförsäkras skälig lön för sitt arbete oavsett vad som händer på marknaden⁷².

Vidare är matsuveränitet beroende av en levande landsbygd. En hög sysselsättningsgrad som det arbetsintensiva jordbruket skulle leda till, både bidrar till och förutsätter en levande landsbygd. De som producerar mat behöver tillgång till en fungerande sjukvård, skola, omsorg, rekreation m.m. Utan infrastruktur för sådana tjänster riskerar livsmedelsproduktionen att bli lidande⁷³. Det får även antas att ett livsmedelssystem som grundas på förekomsten av korta leveranskedjor och lokala marknader förutsätter en levande landsbygd eftersom det krävs levande jordbrukssamhällen i anslutning till dessa lokala marknader.

Principen om matens icke-kommodifierbara värde

Kommodifikation innebär att ett objekt eller en företeelse skiljs från sitt bruksvärde, dvs. den nytta som den uppfyller för en användare förvandlas till att enbart utgöra ett marknadsvärde. På marknaden blir värdet av objektet/företeelsen inte mer eller mindre än vad någon är villig att

---

⁶⁶ Gliessman (2018) s. 600.

⁶⁷ HLPE report (2019) s. 32.

⁶⁸ Gliessman (2018) s. 600.

⁶⁹ Gliessman (2018) s. 600, HLPE rapport (2019) s. 31.

⁷⁰ Declaration of Nyéléni (2015) s. 2

⁷¹ Edelman m.fl. (2014) s. 924, Canfield (2022) s. 104.

⁷² Edelman m.fl. (2014) s. 918.

⁷³ Edelman m.fl. (2014) s. 924, Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 987.

betala för det⁷⁴. Livsmedel uppfyller flera olika funktioner för människor. Tillgång till mat är avgörande för alla människors överlevnad. Livsmedel och livsmedelsproduktion är djupt kulturellt betingade och kopplar människor till specifika platser, historier och traditioner. Vidare besitter livsmedel en social funktion då måltid historiskt och kulturellt sett är en social företeelse som leder till interaktioner och binder samman människor⁷⁵. För att livsmedel ska kunna gå igenom kommodifikation krävs det att dess mångfacetterade bruksvärde översätts till ett enda slags värde som kan jämföras med alla andra varor på marknaden, dvs. dess ekonomiska värde. Detta har två konsekvenser, dels innebär det att livsmedel konstrueras socialt som något som är jämförbart och jämlikt med alla andra varor på marknaden. På så sätt blir något som historiskt varit fullkomligt centralt för mänsklighetens kultur och existens, fränkopplat från sitt sammanhang, liktydigt med ett mobilskäl, en parkeringsbiljett eller en lyxväska, dvs. att det endast är varor som kostar mer eller mindre pengar på marknaden⁷⁶. Dels innebär det att de värden som med svårighet översätts till ett ekonomiskt värde, exempelvis värdet av livsmedel kopplat till religion, framstår som utan värde⁷⁷. Denna sociala omvandling påverkar inte endast hur vi uppfattar livsmedel utan innefattar hur vi uppfattar hela livsmedelsproduktionen. Genom den sociala konstruktionen av livsmedel som en vara omvandlas syftet med livsmedelsproduktionen, från att vara en central del av vår historia, kultur och överlevnad, till att uppfattas som enbart varuproduktion⁷⁸.

Matsuveränitet innebär att det ekonomiska värdet endast får utgöra ett av många värden som skapas genom livsmedel och dess produktion⁷⁹. För det första är mat en mänsklig rättighet och kan därför inte reduceras till enbart en vara eftersom alla människor har rätt till mat oavsett köpkraft⁸⁰. För det andra innebär matsuveränitet en motsättning mot den sociala konstruktionen av livsmedel och dess produktion som något som främst existerar i relation till en marknad. Matsuveränitet innebär att det mångsidiga värdet av livsmedel och dess produktion beaktas och respekteras⁸¹. Detta innebär att under matsuveränitet är det ekonomiska värdet av livsmedel och dess produktion sekundärt medan livsmedelssystem organiseras för att garantera rätten till mat och för att bidra till välmående människor och en välmående miljö i första hand⁸².

---

⁷⁴ Milian Gomez (2023) s. 373.

⁷⁵ Milian Gomez (2023) s. 370.

⁷⁶ Canfield (2022) s. 53, 94.

⁷⁷ Milian Gomez (2023) s. 373.

⁷⁸ Milian Gomez (2023) s. 372.

⁷⁹ Desmarais & Wittman (2014) s. 1166.

⁸⁰ McMichael (2014) s. 938.

⁸¹ Canfield (2022) s. 9.

⁸² Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

3 Vad är EUGD och F2F och vilken inverkan har dessa på EU:s gemensamma jordbrukspolitik?

3.1 Vad är EUGD och F2F?

Den gröna given (förkortat EUGD från EU Green Deal), är ett paket med olika politiska strategier som ska svara mot klimat- och miljökrisen med målet att öka rättvisan och välmåendet i samhället, skydda miljön och klimatet samt uppnå en konkurrenskraftig ekonomi som samtidigt är klimatneutral. Enligt EUGD:s mål ska det inte längre förekomma några nettoutsläpp av växthusgaser år 2050, även den ekonomiska tillväxten ska vara frikopplad från resursförbrukningen⁸³. EUGD ska ses som en färdplan för de centrala politiska strategier och åtgärder som kommissionen anser krävs för att dessa mål ska kunna uppfyllas⁸⁴. EUGD kan beskrivas innehålla ett holistiskt synsätt på så sätt att den erkänner behovet av en synkroniserad omställning av alla samhällets sektorer för att uppnå en hållbar ekonomi⁸⁵. EUGD tydliggör även vikten av ett samlat perspektiv på ekonomiska, sociala och ekologiska faktorer och att ta tillvara potentialen för dessa områden att stärka varandra, för att samhället ska kunna utvecklas. Det betonas dock att omställningen även kommer innebära kompromisser mellan dessa tre perspektiv⁸⁶. Slutligen understryker EUGD att medborgarna utgör en viktig drivkraft för omställningen som endast kommer att fungera om de är fullt delaktiga⁸⁷.

Livsmedelssystemets centrala roll som drivkraft av faktorer med negativa konsekvenser för den planetära och humanitära hälsan utgör därför en lämplig arena för förändring i riktning mot EUGD:s mål. Från “jord till bord”-strategin, eller F2F (farm to fork), är den strategi som kommissionen kommunicerat specifikt för livsmedelssystemets roll i strävan att uppnå dessa mål⁸⁸. Genom F2F introducerades vad som kallats en “food systems approach” för första gången i EU-policy. Vad detta innebär är att man istället för att dela upp livsmedelsproduktion, livsmedelsdistribution, policies rörande landsbygden och naturen osv. som separata frågor har man ett samlat perspektiv på allt som livsmedelssystemet berör, från jordbruk, till påverkan på miljön, ekonomin och livsmedelstrygghet⁸⁹. Detta innebär att F2F genom sitt mål att skapa ett hälsosamt, rättvist och miljövänligt livsmedelssystem innebär ambitioner rörande allt från säsongsarbetares rättigheter till rymdbaserade jordbruksmetoder⁹⁰. Även F2F betonar att medborgare utgör en avgörande drivkraft bakom omställningen men berör främst deras deltagande som konsument, dvs. genom att konsumenter kan driva förändring med sina konsumtionsval⁹¹.

---

⁸³ Europeiska kommissionen (2019) s. 2, 4.

⁸⁴ Europeiska kommissionen (2019) s. 3.

⁸⁵ Europeiska kommissionen (2019) s. 2, 3.

⁸⁶ Europeiska kommissionen (2019) s. 4.

⁸⁷ Europeiska kommissionen (2019) s. 23.

⁸⁸ Europeiska kommissionen (2019) s. 12, Europeiska kommissionen (2020) s. 5.

⁸⁹ Alessandrini (2024) s. 131.

⁹⁰ Europeiska kommissionen (2020) s. 5, 12.

⁹¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 2, 14.

3.2 Vad är EU:s gemensamma jordbrukspolitik?

EU:s gemensamma jordbrukspolitik (eller GJP) utgörs av riktlinjer för förvaltningen jordbruket inom EU och är till stor del baserat på ekonomiskt stöd till jordbruket där ca 40% av EU:s totala budget går till GJP⁹². GJP är strukturerat efter två pelare, där den ena pelaren fokuserar på marknadsåtgärder och ekonomiskt stöd till jordbruket och den andra på åtgärder rörande landsbygdsutveckling⁹³.

3.2.1 En kort historia över GJP

EU:s gemensamma jordbrukspolitik blev officiellt till 1962 och var starkt präglad av den livsmedelstrygghet som rådde under och efter andra världskriget⁹⁴. I splittringen efter andra världskriget sågs en gemensam jordbrukspolitik som en bra utgångspunkt för att både stärka den ekonomiska, sociala och politiska sammanhållningen mellan medlemsstaterna samt öka förutsättningarna för livsmedelstrygghet⁹⁵.

Initialt var GJP protektionistisk i sin strävan att trygga livsmedelsförsörjningen inom EU och för att skapa hållbara levnadsstandards för lantbrukare genom att skydda det europeiska jordbruket från den konkurrerande globala importen. Genom ingripande insatser på marknaden (tullavgifter på import och prisstöd åt inhemsk produktion för att stabilisera livsmedelsmarknaden inom unionen) garanterades att jordbrukarna fick skäligt betalt samtidigt som konsumenterna fick tillgång till överkomliga livsmedel⁹⁶.

Under de tidiga åren av GJP fanns det en rädsla att EU inte skulle kunna producera tillräckligt med livsmedel för att kunna försörja sin befolkning så som man sett under de kriser som präglade åren dessförinnan. GJP kom därför att bli starkt produktivitets-präglad⁹⁷. De system för ekonomiskt stöd för jordbrukare som fanns vid den här tiden kopplades därför ihop med produktion och de som producerade mest fick även mest stöd⁹⁸. För att öka produktionen ytterligare ville man rationalisera och optimera jordbruket. I syfte att driva igenom en sådan utveckling allokerades stödet till de jordbruk som var mest lämpliga för industrialisering. De jordbruk som inte kunde eller ville genomgå en sådan industrialisering ansågs ineffektiva och uppmuntrades genom pensionsbidrag för att istället överge sitt jordbruk. Målet med detta var att låta de industrialiserade jordbruken växa ytterligare genom att ta över marken⁹⁹. Konsekvensen av detta var att stora landområden som inte var lämpad för industriellt jordbruk, men som ändå var brukbar, kom att överges¹⁰⁰.

Hittills hade man sett jordbruket som vilken annan industri som helst och det fanns inte plats för vare sig ekologisk eller social hänsyn i EU:s policy¹⁰¹. Under 80-talet skapas ett momentum för frågor om miljön efter Tjernobyl-olyckan, vilket även märktes på jordbrukspolitiken. Frågor

---

⁹² Alessandrini (2024) s. 55.

⁹³ Alessandrini (2024) s. 65.

⁹⁴ Manzoni (2024) s. 87.

⁹⁵ Manzoni (2024) s. 88.

⁹⁶ Alessandrini (2024) s. 55.

⁹⁷ Alessandrini (2024) s. 58.

⁹⁸ Manzoni (2024) s. 88, 90.

⁹⁹ Alessandrini (2024) s. 61.

¹⁰⁰ Manzoni (2024) s. 91.

¹⁰¹ Manzoni (2024) s. 89.

rörande bl.a. god livskvalitet för alla, tillgång till naturresurser och undvikandet av miljöförstöring genom mänsklig aktivitet börjar få ta plats vid sidan av de tillväxtfokuserade målen¹⁰². På slutet av 80-talet börjar även sociala frågor få mer utrymme inom jordbrukspolitiken. Detta då man, trots den ökade produktionen inom jordbruket som stadigt drivits på sedan GJP:s tillblivelse, inte lyckats förhindra att inkomsterna för jordbrukarna försämrats. Vidare hade de negativa effekterna från industrialiseringen av jordbruket, de övergivna småbruken och miljöförstörelsen, lett till att levnadsstandarden på landsbygden var på nedgång¹⁰³. Detta innebar att man ansåg att GJP även skulle innefatta mål om återuppbyggandet av landsbygden¹⁰⁴.

Under 90-talet har det ekonomiska landskapet förändrats inom EU som backar från sin protektionistiska jordbrukspolitik och öppnar upp jordbruket mot den globala marknaden. Detta leder till att man sänker priserna på jordbruksprodukter för att göra GJP mer konkurrenskraftig. Då reglerna kring prissättning var det primära verktyget för att försäkra hållbara inkomster åt jordbruken innebar det stora inkomstförluster för jordbrukarna när priserna utsattes för global konkurrens. För att kompensera för detta införde man istället ett s.k. direktstöd till jordbrukare. Skillnaden på direktstödet och det gamla ekonomiska stödet var att direktstödet avgjordes inte endast i förhållande till hur mycket ett jordbruk producerade utan kopplades till mängden brukbar mark gården hade i besittning, även om den förblev obrukad¹⁰⁵. Det är på 90-talet som jordbruket för första gången officiellt regleras för att bli mer miljövänligt¹⁰⁶.

På 00-talet handlar jordbrukspolitiken dels om att befästa jordbrukets plats på den öppna marknaden, dels om att se till de aspekter av jordbruket som ligger bortom varuproduktion¹⁰⁷. Man började inse att jordbrukssektorn inte enbart var en ekonomisk sektor som endast innebar livsmedelsproduktion utan att jordbruket även skapade andra, sociala och ekologiska, värden för samhället. Det var på 00-talet som GJP delades upp i två olika pelare, där en pelare inriktade sig på marknadsåtgärder och ekonomiskt stöd till jordbruket, finansierat genom Europeiska garantifonden för jordbruket (EGFJ). Den andra pelaren rör landsbygdsutveckling och finansierades genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu)¹⁰⁸.

Under den här tiden skedde även en skiftning i fokus när det kom till det ekonomiska bidraget till jordbrukare som kom att 'frikopplas' helt från mängden ett jordbruk producerade. Stödet kom på så sätt att handla mer om jordbrukares inkomster än vad jordbrukaren lyckas producera. Fokus gick från 'produkten' till 'producenten', enligt Manzoni (2024). Till det frikopplade bidraget tillkom dock nya villkor i form av en standard i frågor om miljö som jordbrukare behöver leva upp till för att ha rätt till ekonomiskt stöd. Jämfört med de tidigare versionerna av GJP blev det nu tydligt att det fanns en vision om att låta reglerna rörande livsmedelsproduktionen ha en vidare räckvidd som omfattar både sådant som påverkar och påverkas av livsmedelsproduktionen. Ytterligare ett steg mot ett mer systeminriktat perspektiv inom GJP togs under 00-talet i form av etableringen av 'LEADER-initiativet' ('Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale' eller 'Samordnade aktiviteter för ekonomisk

---

¹⁰² Manzoni (2024) s. 92.

¹⁰³ Alessandrini (2024) s. 60, Manzoni (2024) s. 91, 92.

¹⁰⁴ Manzoni (2024) s. 92.

¹⁰⁵ Manzoni (2024) s. 92, 93.

¹⁰⁶ Manzoni (2024) s. 94.

¹⁰⁷ Manzoni (2024) s. 94.

¹⁰⁸ Manzoni (2024) s. 95.

utveckling på landsbygden' på svenska) som en grundläggande del av pelare II¹⁰⁹. LEADER är ett system för att engagera lokala aktörer i utformandet av strategierna för landsbygden¹¹⁰ och markerar ett definitivt steg bort från det mer toppstyrda tillvägagångssätt som präglade GJP genom historien¹¹¹. GJP-reformen som gällde innan vår nuvarande reform, GJP 2014–2020, följde denna trend med ytterligare åtgärder inriktade på miljön och landsbygdsutveckling, med ökad fokus på småbruk och korta livsmedelskedjor.

3.2.2 GJP 2023–2027 – Strategiska planerförordningen

Nytt för GJP efter dess senaste reform är att GJP ska bli ännu mindre toppstyrd och mer resultatnriktad genom att ge medlemsstaterna större utrymme för att avgöra hur målen för jordbrukspolitiken ska uppfyllas grundade i deras nationella förutsättningar¹¹². Detta ska ske genom att medlemsstaterna ska utforma så kallade strategiska GJP-planer (hädanefter kallade 'strategiska planer') där det ska framgå hur de ska använda unionsstödet för att genomföra målen för GJP. Reglerna rörande de strategiska planerna och dess tillhörande interventioner framgår av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/2115 av den 2 december 2021 om fastställande av regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken (strategiska GJP-planer). Finansierade av Europeiska garantifonden för jordbruket (EGFJ) och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu) samt om upphävande av förordningarna (EU) nr 1305/2013 och (EU) nr 1307/2013 (hädanefter kallad 'Strategiska planerförordningen').

I strategiska planerförordningen preciseras målen för GJP genom tre allmänna mål i art. 5, (hädanefter 'de allmänna målen') som fastslår vad unionsstödet, dvs. stödet från EGFJ och Ejflu, ska syfta till. Strategin för att uppnå de allmänna målen i art. 5 går genom uppfyllandet av 9 specifika mål i art. 6(1) och ett övergripande mål som kompletterar övriga specifika mål i art. 6(2) (Dessa, målen i art. 6.1 och 2, kommer i fortsättningen att hänvisas till 'de specifika målen').

Medlemsstaterna är skyldiga att uppnå de allmänna och specifika målen genom att i sina strategiska planer utforma s.k. 'interventioner'. Medlemsstaterna är fria att själva välja hur dessa interventioner ska se ut, så länge de är grundade på någon av de 'interventionstyper' som fastställs i förordningen¹¹³. Interventionstyperna är uppdelade och kommer i tre olika varianter: Interventionstyper i form av direktstöd, interventionstyper inriktat på specifika sektorer inom jordbruket och interventionstyper för landsbygdsutveckling¹¹⁴. Direktstödet och det sektorsspecifika stödet hör till pelare I och finansieras genom EGFJ medan interventionstyper för landsbygdsutveckling finansieras genom Ejflu¹¹⁵.

---

¹⁰⁹ Manzoni (2024) s. 96.

¹¹⁰ Alessandrini (2024) s. 64.

¹¹¹ Manzoni (2024) s. 97.

¹¹² Skäl 1 Förordning (EU) 2021/2115, Manzoni (2024) s. 103.

¹¹³ Art. 8 Förordning (EU) 2021/2115.

¹¹⁴ Kap II, III och IV Förordning (EU) 2021/2115.

¹¹⁵ Art. 85 Förordning (EU) 2021/2115.

Uppnåendet av de allmänna och specifika målen utvärderas sedan med hjälp av s.k. ‘resultatindikatorer’¹¹⁶. Varje specifikt mål har en eller flera resultatindikatorer kopplade till sig¹¹⁷. Resultatindikatorerna används för att övervaka medlemsstaternas utveckling mot att uppfylla de specifika målen¹¹⁸. Varje intervention bör bidra direkt och väsentligt till en resultatindikator¹¹⁹. Och medlemsstaterna måste utgå från de resultatindikatorer som finns i bilaga I till Strategiska planerförordningen¹²⁰. Dock är vissa resultatindikatorer obligatoriska inför den prestationsöversyn över de strategiska planernas genomförande som kommissionen genomför vartannat år¹²¹.

3.3 Hur samspelar EUGD, F2F och GJP?

Enligt EUGD ska det inte ske några nettoutsläpp av växthusgaser och unionens tillväxt ska frikopplas från resursförbrukningen till år 2050. För att uppnå detta krävs bl.a. att livsmedelssystemet blir hållbart¹²². Från jord till bord utgör strategin för en sådan transformation och tydliggör att för att livsmedelssystemet ska bli rättvist, hälsosamt och miljövänligt måste förändring ske i alla delar av systemet¹²³. Detta innebär allt från ett mer hållbart jordbruk, till utvecklandet av nya hållbara marknadsmöjligheter och en grundläggande förändring av konsumenters livsmedelskonsumtion¹²⁴. Policydokumenten påkallar alltså en radikal förändring, men såväl EUGD som F2F är kommunikationer från kommissionen och är således inte rättsligt bindande enligt art 288, femte stycket, FEUF. Det betyder dock inte att de är utan styrande påverkan. Den här sortens ‘mjuka normer’ som kommissionens kommunikation utgör ses ofta som uttolkningar av rättsläget så som det tar sig uttryck av den bindande normgivningen. I den mån medlemsstaterna har utrymme att införliva normerna genom sin egen lagstiftning, kan tolkningsunderlaget från kommissionen utgöra vägledning vid lokal lagstiftning¹²⁵. I just det här fallet framgår det även av skälen till strategiska planerförordningen att såväl medlemsstaterna i utformandet av sina strategiska planer som kommissionen i bedömningen av dessa planer ska ta de mål som förmedlas från jord till bord-strategin i beaktande¹²⁶. Kommissionen ska även i sin prestationsbedömning och utvärdering ha målen som kommunicerats via EUGD och från F2F i beaktande¹²⁷.

---

¹¹⁶ Art. 7 Förordning (EU) 2021/2115.

¹¹⁷ Bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

¹¹⁸ European commission (2024) s. 11.

¹¹⁹ Art. 111 e Förordning (EU) 2021/2115.

¹²⁰ European commission (2024) s. 12.

¹²¹ Art. 135, fotnot 2 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

¹²² Europeiska kommissionen (2019) s. 3, 4.

¹²³ Europeiska kommissionen (2020) s. 4.

¹²⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 5, 13, 14.

¹²⁵ Bernitz & Kjellgren (2022) s. 211.

¹²⁶ Skäl 122–123 Förordning (EU) 2021/2115, Art. 118.2 Förordning (EU) 2021/2115.

¹²⁷ Skäl 124–125 Förordning (EU) 2021/2115, Art. 141 Förordning (EU) 2021/2115.

4 Potentiella beröringspunkter mellan de grundläggande principerna i matsuveränitet och EUGD och F2F och dess rättsliga uttryck i GJP

Nedan går jag igenom princip för princip om hur de potentiella beröringspunkterna ser ut mellan EUGD, F2F och GJP i form av strategiska planerförordningen å ena sidan och matsuveränitetens grundläggande principer å andra sidan.

4.1 Principen om mat som mänsklig rättighet

EUGD och F2F

Mat är som tidigare nämnt en mänsklig rättighet erkänd av FN vilket framgår av art. 11 i FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Samtliga EU:s medlemsstater har ratificerat denna konvention som säger att varje människa har rätt till “livsmedel av tillräckligt god kvalitet som kan tillfredsställa kostbehoven hos en individ, fria från skadliga ämnen, och som är acceptabla inom en given kultur.”¹²⁸ I likhet med denna rättighet framgår det av F2F att omställningen av livsmedelssystemet måste garantera att människor alltid har tillgång till tillräckligt med livsmedel och att dessa ska vara av varierat utbud, näringsrika, överkomliga och hållbart producerade¹²⁹. Tryggad livsmedelsförsörjning, vilket är ett av F2F:s mål, beskrivs även som att det innefattar att olika livsmedelspreferenser tillgodoses¹³⁰. Ändå är mat som en mänsklig rättighet inte en erkänd rättighet inom EU:s regelverk¹³¹. Inom EU är de nationella domstolarna tillsammans med EU-domstolen skyldiga att värna om de fundamentala rättigheterna och om en fundamental rättighet kränks av EU-rätt kan en medborgare alltså vända sig till en domstol och kräva att situationen rättas¹³². På grund av att rätten till mat inte är erkänd inom EU-rätten innebär det att även om det finns en fin definition på vad livsmedelstrygghet ska innebära kan inte medborgare utkräva den sortens livsmedelstrygghet som en rätt i domstol. Av särskilt intresse för den här uppsatsen är även att om rätten till mat erkändes som en fundamental rättighet inom EU skulle den rätten utgöra primärrätt, vilket skulle trumfa WTO:s handelsregler och potentiellt förändra spelplanen för GJP helt och hållet¹³³. Detta skulle innebära att man på nationell nivå fullt ut skulle kunna placera rätten till mat och samhällets bruksvärde av livsmedel och dess produktion i första rum utan att behöva rätta sig efter huruvida handeln påverkas. Enligt WTO:s jordbruksavtal måste det stöd som ges till jordbruket som mest innebära minimala handelsstörande effekter och effekter på produktionen¹³⁴. Det eventuella stöd som krävs för att genomföra en sådan radikal

¹²⁸ Committee on Economic, Social and Cultural Rights (1999) s. 3

¹²⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 11.

¹³⁰ Europeiska kommissionen (2020) s. 4, 5.

¹³¹ https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2025/000002_en

¹³² https://e-justice.europa.eu/topics/your-rights/fundamental-rights/fundamental-rights-european-union/charter-tutorial/part-i-protecting-fundamental-rights-within-european-union_en

¹³³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:ai0034>

¹³⁴ Punkt 1 bilaga II WTO (1994).

och skyndsam transformation av livsmedelssystemet som efterlyses av EUGD och F2F och som ytterst är avgörande för att vi ska kunna förhindra omfattande skador på såväl miljön som det mänskliga samhället, får alltså knappt märkas på den globala marknaden. Utan att vara bakbundna av avtalen med WTO hade man kunnat ge ekonomiska incitament som belönade jordbrukare som bedrev ekologiskt jordbruk för att främja den biologiska mångfalden och motverka miljöförändringarna. Men allt stöd till ekologiskt jordbruk som går utöver att ersätta jordbrukare för de extrakostnader och den inkomstförlust som det ekologiska jordbruket innebär är förbjudet¹³⁵.

Matsuveränitet kan som tidigare nämnts ses som ett utvidgande av rätten till mat som innebär en rätt som realiserar matens och dess produktions inneboende kulturella och sociala värde samt en rätt att producera mat¹³⁶. Inom EUGD och F2F uppehåller man sig inte vid dessa värden överhuvudtaget och inte heller en rätt att producera mat kan utläsas av policydokumenten. Det finns dock en tilltagande ambition att värna om och stärka den inhemska förmågan att producera livsmedel på EU-nivå¹³⁷. Inom matsuveränitet vill man uppnå en sådan motståndskraft i livsmedelssystemen genom ökad autonomi för de som producerar och konsumerar maten och genom tillämpningen av agroekologi vars produktionsmetoder och förmåga att stärka bandet mellan konsumenter och producenter förknippas med ökad resiliens¹³⁸. I kontrast mot detta nämns i F2F innovation och en ökning av jordbrukares konkurrenskraft som en del i att skapa ett robustare livsmedelssystem¹³⁹. Men F2F tar även upp att ett mer motståndskraftigt livsmedelssystem kräver att man säkrar hållbara inkomster för jordbrukare, stärker det sociala skyddet för de som arbetar inom livsmedelssystemet och ökar livsmedelsproduktionens hållbarhet samt stärker jordbrukares ställning i värdekedjan. Agroekologi omnämns här som ett sätt att göra livsmedelsproduktionen mer hållbar¹⁴⁰. Frågan om tillgång på livsmedel som är hållbart producerade och hälsosamma för alla människor framstår i F2F som både en ekonomisk fråga och en fråga om påverkan av matvanor. Vid tiden för F2F:s tillkomst hade 33 miljoner EU-medborgare inte råd med en måltid av god kvalitet varannan dag och vart femte dödsfall uppskattades bero på osunda kostvanor¹⁴¹. Över hälften av befolkningen inom EU var överviktig och kostvanorna speglade inte de kostrekommendationer som gavs¹⁴². Dock lägger F2F emphasis på att det finns en ökad efterfrågan på hälsosam och hållbart producerad mat inom EU vilket är något man vill skapa ytterligare förutsättningar för i syfte att driva på omställningen¹⁴³. Detta vill man göra dels genom att förenkla för konsumenter att göra informerade val, genom ökad märkning rörande hållbarhet, näringsvärde och ursprung samt begränsa livsmedelsbedrägerier¹⁴⁴. Dels vill man påverka möjligheterna att marknadsföra livsmedel som inte är hållbara eller hälsosamma¹⁴⁵. När det kommer till att göra den hållbara maten mer ekonomiskt tillgänglig föreslås skatteincitament som verktyg som kan främja

¹³⁵ Punkt 12(b) bilaga II WTO (1994).

¹³⁶ Declaration of Nyéléni (2007) s. 1.

¹³⁷ Europeiska kommissionen (2020) s. 11.

¹³⁸ McMichael (2014) s. 949, Alessandrini (2024) s. 155.

¹³⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 8, 11.

¹⁴⁰ Europeiska kommissionen (2020) s. 2, 11, 12.

¹⁴¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 3, 14.

¹⁴² Europeiska kommissionen (2020) s. 4.

¹⁴³ Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

¹⁴⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 14, 15.

¹⁴⁵ Europeiska kommissionen (2020) s. 13.

hållbara livsmedel samtidigt som de 'verkliga kostnaderna' för icke-hållbart producerade livsmedel i form av resursförbrukning återspeglas i priserna¹⁴⁶.

Strategiska planerförordningen

Syftet med unionsstödet inom ramen för GJP är bl.a. att säkerställa livsmedelstryggheten på lång sikt¹⁴⁷. Detta innebär en tillräcklig tillgång till säker och näringsrik mat vid alla tidpunkter och till skäliga priser¹⁴⁸. Precis som i F2F framgår det av strategiska planerförordningen att livsmedelstrygghet uppnås, dels genom ökad innovation och konkurrenskraftighet¹⁴⁹, vilket utgör det specifika målet i art. 6.1 b. Men förutsättningarna för livsmedelstrygghet kopplas även starkt ihop med jordbrukares stärkta ställning inom värdekedjan, särskilt genom att uppmuntra samarbetsformer som involverar och gynnar jordbrukare, och genom att främja korta leveranskedjor¹⁵⁰, vilket jag kommer att gå in närmare på under principen om hållbara levnadsförhållanden. När det kommer till rätten att producera mat berörs en sådan rätt främst av stöd till småbruk, stöd till nyetablering av bruk och tillgång till mark, möjligheterna för småbruk att organisera sig och bli representerade vid beslutsfattande samt att denna rätt ges företräde framför marknadens regler¹⁵¹. Jag kommer gå igenom huruvida sådana möjligheter finns inom ramen för förordningen under principerna autonomi och hållbara levnadsförhållanden. Precis som i F2F vill man i strategiska planerförordningen även verka för att tillmötesgå konsumenters olika preferenser¹⁵². Men detta kopplas till konsumenternas krav på hållbart producerade och hälsosamma livsmedel snarare än det beaktande av livsmedel och dess produktions kulturella och sociala värden som matsuveränitet skulle innebära¹⁵³.

Konsumenternas tillgång till hållbara och hälsosamma livsmedel skulle enligt F2F bl.a. främjas genom ökade möjligheter för konsumenter att göra informerade val i sin konsumtion¹⁵⁴. I strategiska planerförordningen sker detta främst genom möjligheter för medlemsstater att ge stöd till unionens 'kvalitetssystem'. Dessa kvalitetssystem syftar dock till att lyfta fram de unika egenskaper som olika produkter har på grund av sin koppling till geografiskt ursprung och traditionell expertis¹⁵⁵. Övriga strategier F2F nämner för att öka förutsättningarna för konsumenter att välja hållbara livsmedel, så som ökad märkning rörande hållbarhet och näringsvärde¹⁵⁶, begränsade möjligheter att marknadsföra ohälsosamma och ohållbara livsmedel¹⁵⁷, framgår inte av Strategiska planerförordningen. Även de skatteincitament som F2F föreslår för att göra de hållbart producerade livsmedlen till de mest överkomliga, faller

¹⁴⁶ Europeiska kommissionen (2020) s. 15.

¹⁴⁷ Art. 5a Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁴⁸ Art. 5 Förordning (EU) 2021/2115, Skäl 35 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁴⁹ Skäl 24 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁵⁰ Skäl 26 Förordning (EU) 2021/2115, Art. 6.1 a Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁵¹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9, 13, 76, Goiuri, [m.fl.](#) (2020) s. 1.

¹⁵² Skäl 35 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁵³ Art. 6.1 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁵⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 14, 15.

¹⁵⁵ https://agriculture.ec.europa.eu/farming/geographical-indications-and-quality-schemes/geographical-indications-and-quality-schemes-explained_sv

¹⁵⁶ Europeiska kommissionen (2020) s. 14

¹⁵⁷ Europeiska kommissionen (2020) s. 13.

utanför Strategiska planerförordningens tillämpningsområde¹⁵⁸ och inom ramen för förordningen framgår det inget konkret för att främja den sortens tillgänglighet av livsmedel.

4.2 Principen om autonomi

EUGD och F2F

Inom matsuveränitet är det de som producerar och konsumerar maten som har rätten att tillsammans definiera livsmedelssystemen. Detta innebär att de som konsumerar och producerar mat sätts i centrum för de beslut som rör livsmedelssystemen snarare än behoven hos storföretag och den globala marknaden¹⁵⁹. Det innebär även att de som konsumerar och producerar livsmedel representeras och bjuds in för att delta i beslutsfattande rörande livsmedelssystemet¹⁶⁰. Även inom EU-policy sätter man människan i centrum för omställningen av livsmedelssystemet¹⁶¹. Samtidigt lägger man även stor emphasis på marknaden som den huvudsakliga drivkraften för såväl omställningen som livsmedelsproduktionen. Livsmedelssystemet definieras på så sätt ytterst av i vilken mån det kan utmynna i produkter för en marknad¹⁶². Inom ramen för denna marknadslogik finns det dock tydliga ambitioner på att stärka konsumenternas ställning och självbestämmande genom ökade möjligheter till informerade konsumtionsval¹⁶³. Utöver dessa ambitioner som inriktar sig på att främja EU-medborgarnas möjligheter att 'rösta med plånboken' finns det inget konkret som pekar på att medborgare ges ökade möjligheter att påverka beslutsfattande rörande livsmedelssystemet. Detta trots att EUGD betonar vikten av medborgarnas medverkan i omställningen¹⁶⁴. Det finns heller inga uttalade ambitioner på att stärka jordbrukares autonomi. Det finns dock flera inslag i F2F som potentiellt skulle kunna innebära ökad autonomi för jordbrukare även om det inte är ett uttalat mål. Dessa inslag går att finna i:

1. Stöd för ökat samarbete mellan jordbrukare - Detta ökar potentiellt möjligheterna för självbestämmande då jordbrukare kan gå samman för att öka sin ekonomiska och politiska förhandlingsposition¹⁶⁵.
2. Möjligheter för lokala perspektiv att bli representerade och delta i beslutsfattande - möjliggör för jordbrukare att själv definiera vilka behov som finns för jordbruket och hur påverka utvecklingen¹⁶⁶.

Jordbrukares förutsättningar för ökat självbestämmande påverkas även av sådant som kommer att tas upp under andra principer så som:

---

¹⁵⁸ Art. 1 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁵⁹ Declaration of Nyéléni (2007) s. 9.

¹⁶⁰ Declaration of Nyéléni (2007) s. 13.

¹⁶¹ Europeiska kommissionen (2019) s. 2.

¹⁶² Europeiska kommissionen (2019) s. 2, Europeiska kommissionen (2020) s. 4.

¹⁶³ Se avsnitt 4.1.

¹⁶⁴ Europeiska kommissionen (2019) s. 23.

¹⁶⁵ Europeiska kommissionen (2020) s. 11, Alessandrini (2024) s. 102.

¹⁶⁶ Europeiska kommissionen (2020) s. 20, McKay m.fl. (2014) s. 1183.

3. Främjandet av korta leveranskedjor och lokala marknader¹⁶⁷. Ett sätt för producenter och konsumenter att stärka sin ställning och få ökade möjligheter att själva definiera sina livsmedelssystem, utan påverkan från industriella företag, är att ta bort mellanhänderna och föra samman lokala producenter med lokala konsumenter¹⁶⁸. Jag går igenom detta under principen om hållbara levnadsförhållanden.
4. Jordbrukares medverkan i kunskapsproduktion och kunskapsdelning kan innebära ökade möjligheter att definiera livsmedelssystemet vilket jag går igenom under principen om lokalt förankrad kunskap¹⁶⁹.
5. Ekonomiskt stöd som underlättar för småbruk, etablering av unga eller nya jordbrukare och omfördelning av resurser från stora jordbruk till mindre som jag kommer gå igenom under principen om hållbara levnadsförhållanden¹⁷⁰.
6. Säkrade sociala rättigheter för jordbruksbefolkningen vilket även tas upp under principen om hållbara levnadsförhållanden¹⁷¹.

Under resten av det här avsnittet kommer jag alltså gå igenom i vilken mån strategiska planerförordningen möjliggör eller verkar styrande i riktning mot korta leveranskedjor, samarbete mellan jordbrukare och lokala perspektiv i beslutsfattandet.

Strategiska planerförordningen - Möjligheten för jordbrukare att gå samman och organisera sig

Samarbete och organisering jordbrukare emellan är något som uppmuntras inom strategiska planerförordningen och ses som ett sätt att uppfylla det specifika målet att stärka jordbrukares ställning i värdekedjan¹⁷². Genom att gå samman och organisera sig kan det tänkas att jordbrukare får ökade möjligheter att påverka jordbrukspolitiken, men vid närmare undersökning visar sig dessa möjligheter vara begränsade. Det är endast jordbrukarorganisationer inom biodlingssektorn som medlemsstaterna är skyldiga att samarbeta med vid utformandet av de strategiska planerna¹⁷³. När det kommer till jordbrukarorganisationerna inom andra sektorer har de ingen plats vid bordet när de strategiska planerna skapas. De får istället möjligheten att välja mellan interventioner rörande deras sektor som redan är fastställda av medlemsstaterna vid utformandet av den strategiska planen¹⁷⁴.

I strategiska planerförordningen finns det en roll som fylls av 'företrädare för jordbruket'. Företrädare för jordbruket utgör en del av näringslivets och arbetsmarknadens parter och ska, till skillnad från jordbruksorganisationerna, vara effektivt delaktiga i utarbetandet av de strategiska planerna¹⁷⁵. Företrädare för jordbruket, även här som en del av näringslivets och arbetsmarknadens parter, ska även vara del av den nationella övervakningskommitté som

¹⁶⁷ Europeiska kommissionen (2020) s. 2, Douwe van der Ploeg (2014) s. 1020.

¹⁶⁸ Alessandrini (2024) s. 11, R.10 Bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁶⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 16, 18, Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 990–991.

¹⁷⁰ Europeiska kommissionen (2020) s. 9, 18, McKay m.fl. (2014) s. 1182.

¹⁷¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 12, Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 991, Agarwal (2014) s. 1255.

¹⁷² Art. 6.1 c Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁷³ Art. 55.6 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁷⁴ Art. 50.4 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁷⁵ Art. 106.3 b Förordning (EU) 2021/2115.

övervakar genomförandet av den strategiska planen¹⁷⁶. Eftersom jordbrukets företrädare inte definieras närmare i förordningen antar jag att det är upp till medlemsstaterna att välja vilka som företräder jordbruket i deras land. Dessa företrädare för jordbruket tenderar då att bli storföretag¹⁷⁷.

Nytan för jordbrukare att gå samman och bilda jordbrukarorganisationer framstår i strategiska planerförordningen inte vara ökat politiskt inflytande utan ökat mervärde för produktionen och ökad marknadsorientering¹⁷⁸. Dock bör sägas att även om organisering inte rent konkret leder till ökad autonomi för jordbrukare inom strategiska planerförordningen, kan kollektiv styrka fortfarande innebära ökad förhandlingskraft både politiskt och ekonomiskt¹⁷⁹.

Måste medlemsstaterna stötta organisering av jordbrukare?

Att använda unionsstöd för att stötta organisering av jordbrukare är frivilligt för medlemsstaterna¹⁸⁰. Men det finns ett utökat incitament för medlemsstaterna att välja att ge stöd till organisering av jordbrukare då det är ett sätt för dem att uppfylla den obligatoriska resultatsindikatorn kopplad till det specifika målet rörande stärkande av jordbrukares ställning i värdekedjan¹⁸¹. Något att beakta är dock att en jordbrukarorganisation inte blir 'officiell' enligt Strategiska planerförordningens mening endast för att jordbrukare går samman, utan det är upp till medlemsstaterna att godkänna vilka organisationer som blir officiella och då kan bli mottagare av unionsstöd¹⁸².

Lokala perspektiv i beslutsfattandet

När det kommer till lokal förankring av GJP är LEADER-modellen central. LEADER är som tidigare nämnt är ett system för att engagera lokala aktörer i utformandet av strategierna för landsbygden¹⁸³. Genom LEADER får lokala aktörer möjlighet att definiera och avgöra hur deras närområde bäst kan utvecklas på ett sätt som tillgodoser deras behov. Vad som utgör ett lokalt område definieras utefter områdets sammanhängande sociala funktion vilken karaktäriseras av lokal identitet, gemensamma traditioner eller gemensamma behov kopplade till området¹⁸⁴.

LEADER är ett system för att engagera lokala aktörer i utformandet av strategierna för landsbygden¹⁸⁵. Det är i min mening genom denna förankring i de lokala förutsättningarna och

---

¹⁷⁶ Art 124 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁷⁷ Omar & Hvarregaard Thorsoe (2023) s. 1.

¹⁷⁸ Art. 46 b och c och effektindikator 8 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁷⁹ Alessandrini (2024), Douwe van der Ploeg (2020).

¹⁸⁰ Art. 77 d Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁸¹ Art. 6.1 c, Resultatindikator 10 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁸² Art. 67.1 b Förordning (EU) 2021/2115, art. 152 förordning (EU) 1308/2013.

¹⁸³ Alessandrini (2024) s. 64.

¹⁸⁴ https://eu-cap-network.ec.europa.eu/networking/leader/leader-explained_en

¹⁸⁵ Alessandrini (2024) s. 64.

behoven som de främsta förutsättningarna för jordbrukares självbestämmande skapas i Strategiska planerförordningen.

LEADER drivs genom en 'lokal actionsgrupp' som utgör en styrelse för den lokala leaderföreningen¹⁸⁶. Förutom att denna styrelse ska bestå av företrädare från ideell-, privat- och offentlig sektor och att ingen enskild intressegrupp får ha kontroll över beslutsfattandet kan jag inte hitta något närmare om hur medlemmarna till styrelsen väljs¹⁸⁷. Så även om LEADER möjliggör ett utökat lokalt perspektiv i lokalt beslutsfattande finns det inga garantier att detta ska utmynna i att gynna småbrukare.

Måste medlemsstaterna ge stöd till LEADER?

Medlemsstaterna får ge stöd till att förbereda och genomföra Leader under interventionsformen samarbete¹⁸⁸. Det är således formulerat som att det är frivilligt, men enligt art. 92 så måste minst 5% av unionsstödet medlemsstaterna får till landsbygdsutveckling gå till LEADER, vilket då innebär att det är obligatoriskt för medlemsstaterna att inrätta och utveckla LEADER.

4.3 Principen om lokalt förankrad kunskap

EUGD och F2F

För att kunna genomföra omställningen till ett hållbart livsmedelssystem kommer en stor kunskapsförmedling behöva ske och ny kompetens tillföras då de som arbetar inom livsmedelssystemet kommer att behöva anpassa sig till nya processer¹⁸⁹. Inom MS talar man om förlusten av de metoder som använts inom jordbruket innan dess industrialisering och att man måste återupptäcka den lokala kunskap som gått förlorad¹⁹⁰. I EU:s policy framgår det istället en genomgående betoning på att öka produktionen av ny kunskap genom innovation och framställning samt användningen av ny teknologi¹⁹¹. Stora förhoppningar ställs till den digitala omställningen och datainsamling¹⁹². Med hjälp av insamling, behandling och analys av data rörande bl.a. produktion, markanvändning och miljö kommer artificiell intelligens kunna skapa precisa och skräddarsydda produktionsmetoder och på så sätt bygga konkurrenskraftighet¹⁹³. Detta gör att det i F2F strategin läggs större tyngd vid att se till att det finns bra bredband på landsbygden än att bibehålla och återupptäcka traditionell kunskap, något som inte nämns över huvud taget.

---

¹⁸⁶ <https://leadersverige.se/leadermetoden/>

¹⁸⁷ https://eu-cap-network.ec.europa.eu/networking/leader/leader-explained_en

¹⁸⁸ Art. 77 b Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁸⁹ Europeiska kommissionen (2019) s. 20.

¹⁹⁰ Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 991.

¹⁹¹ Europeiska kommissionen (2019) s. 12, 19.

¹⁹² Europeiska kommissionen (2020) s. 17–18, Manzoni (2024) s. 183.

¹⁹³ Europeiska kommissionen (2019) s. 7, 17–18.

Det finns dock inslag i F2F där man betonar vikten av horisontell kunskap och det är främst genom Europeiska innovationspartnerskapet för produktivitet och hållbarhet inom jordbruket (EIP) som handlar om att föra samman jordbrukares erfarenheter med forskningsprojekt¹⁹⁴.

Strategiska planerförordningen

Kunskapsproduktion och kunskapsutbyte tar stor plats även i strategiska planerförordningen och kunskapsproduktion och kunskapsdelande är central för förordningens ekonomiska, sociala och miljömässiga mål. Fokus ligger på skapandet av ny kunskap genom innovation och utveckling av nya tekniker och på att sprida kunskap som ökar förutsättningarna för att i större utsträckning använda sig av ny teknik och digitalisering. Detta anammande av ny teknik och digitalisering av jordbruket är något som ska genomsyra hela omställningen¹⁹⁵. Det framgår att kunskapsutbyte och innovation kommer med såväl ekonomiska som sociala och naturrelaterade fördelar men det läggs extra emphasis vid teknikens och digitaliseringens potential att öka jordbrukets marknadsorientering och konkurrenskraft¹⁹⁶.

Ett bevarande och spridande av traditionell kunskap skulle i teorin kunna följa av ett ökat horisontellt kunskapsutbyte. På flera ställen i strategiska planerförordningen framgår det att ett ömsesidigt horisontellt utbyte av kunskap är viktigt för att olika sorters kunskap från olika källor ska kunna komplettera varandra¹⁹⁷. Detta är tänkt att ske genom att lägga tyngd vid nätverksskapande som främjar involvering av de berörda parterna i kunskapsdelningen¹⁹⁸. Sådant horisontellt utbyte med jordbrukare sker tydligast inom EIP, där jordbrukares perspektiv och behov måste beaktas¹⁹⁹. Återigen är fokus här på nyproduktion av kunskap då EIP:s syfte är att stimulera innovation²⁰⁰. Men som jag nämner ovan finns det inget som garanterar att LEADER-verksamheten främjar småbruk och agroekologi.

Till detta kan tilläggas att även verksamheten som bedrivs inom LEADER-projekt präglas av nätverkande och kunskapsutbyte grundat i lokala perspektiv. Detta målar upp bilden av att ett horisontellt kunskapsutbyte inte endast är något som uppmuntras inom ramen för strategiska planerförordningen utan är tänkt att definiera kunskapsproduktionen inom GJP.

Måste medlemsstaterna ge stöd till kunskapsutbyte?

Kunskapsutbyte och informationsspridning utgör en av interventionstyperna som medlemsstaterna har att utgå från vid utformandet av sitt stöd för landsbygdsutveckling²⁰¹.

---

¹⁹⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 18.

¹⁹⁵ Skäl 23 Förordning (EU) 2021/2115, Art. 6.2, 5 a Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁹⁶ Art. 6.1 b, R.1 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁹⁷ Skäl 85 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁹⁸ Skäl 115 Förordning (EU) 2021/2115.

¹⁹⁹ Art. 127.2 c, 127.3 a Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰⁰ Art. 127 a Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰¹ Art. 69 h Förordning (EU) 2021/2115.

Denna interventionstyp är frivillig för medlemsstaterna²⁰². Dock är medlemsstaterna skyldiga att tillhandahålla jordbruksrådgivning till stödmottagare, denna jordbruksrådgivning syftar dels till att sprida kunskap om bl.a. digital teknik men de ska även innefatta kunskap som bidrar till uppfyllandet av sociala krav på jordbruket och rådgivning rörande agroekologi²⁰³. Medlemsstaterna är även skyldiga att inrätta ett 'nationellt GJP-nätverk' som bl.a. syftar till att stödja innovation²⁰⁴. Medlemsstaterna är även skyldiga att i sina strategiska planer bifoga en beskrivning av deras strategi för att utveckla digitaliseringen av jordbruket²⁰⁵. Det är även obligatoriskt att ge stöd till EIP²⁰⁶.

Det finns olika vägar för medlemsstaterna att gå när det kommer till vilken kunskap som ska ligga till grund för jordbrukspolitiken i deras land, det finns egentligen inget som hindrar att en medlemsstat stöttar olika projekt som uppvärderar traditionell kunskap inom ramarna för stöd till kunskapsproduktion och kunskapsspridning som erbjuds inom ramen för strategiska planerförordningen eftersom att detta i kombination med agroekologi skulle kunna leda till genomförandet av sociala och naturrelaterade mål²⁰⁷. Men med tanke på hur genomgående både F2F och strategiska planerförordningen återkommer till innovation i kombination med ny teknik och digitalisering så är det mycket som pekar på att fokus är tänkt att ligga där. Detta fokus passar illa med det agroekologiska jordbruk som bedrivs av småbruk under matsuveränitet. Agroekologi motsätter sig inte tillämpningen av teknologi men det utgör inte det bärande elementet i de agroekologiska produktionsmetoderna. Istället baseras dessa jordbruksmetoder i stor utsträckning på den traditionella kunskapen om hur den lokala omgivningen kunde brukas innan jordbruket industrialiserades²⁰⁸. Detta genomgående fokus på teknologi och digitalisering som framgår av F2F och strategiska planerförordningen vittnar istället om en inriktning mot grön omställning.

4.4 Principen om Agroekologi

Agroekologi innebär att jordbruket utgår från ekologiska och sociala principer i en strävan efter att optimera samspelet mellan växter, djur, människor, miljön och samhället med fokus på hållbarhet, biologisk mångfald och lokala kunskapssystem²⁰⁹. Istället för att livsmedelsproduktionen och den biologiska mångfalden ska stå i motsats till varandra strävar agroekologi mot att skapa förutsättningarna för dem att stärka varandra²¹⁰. Detta sker i praktiken genom att man, främst genom att utgå från småbruk²¹¹, kombinerar olika grödor och olika sorter

---

²⁰² Art. 78.1 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰³ Art. 15.2 2 st, 15.4 f-15.4 h Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰⁴ Art. 126.2 e Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰⁵ Art. 114 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰⁶ Art. 89.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰⁷ Skäl 72, R.1 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁰⁸ HLPE rapport (2019) s. 31.

²⁰⁹ FAO (2018) s. 1.

²¹⁰ HLPE rapport (2019) s. 18.

²¹¹ HLPE rapport (2019) s. 14, 32.

av samma gröda²¹² och minimerar användningen av inköpta tillsatser som kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel samt ersätter dessa med naturliga kretslopp och biologisk skadekontroll som gödsel, kompost, samodling och marktäckning. För att uppnå sådant samspel mellan natur och jordbruk är det centralt att inköpta tillsatser minimeras och ersätts av naturliga kretslopp och processer som stärker jordens bördighet och återvinner näring, energi och avfall exempelvis gödsel och kompost²¹³. Vidare betonar agroekologi anpassning efter de lokala förutsättningarna och ett uppvärderande av lokal och traditionell kunskap²¹⁴ och strävan efter social förändring²¹⁵.

EUGD syftar till att stärka insatserna för att ta itu med klimatförändringarna, skydda miljön och bevara den biologiska mångfalden genom att göra den ekonomiska tillväxten hållbar²¹⁶. EU:s jordbrukare ses som nyckeln till en sådan förändring och jordbrukspolitiken bör därför leda till ökad användningen av hållbara jordbruksmetoder. Här nämns agroekologi som ett exempel på en sådan hållbar jordbruksmetod vid sidan av bl.a. precisionsjordbruk, en produktionsmetod som förknippas med grön omställning²¹⁷. Även i F2F omnämns agroekologi som en produktionsmetod utbytbar mot precisionsjordbruk men det benämns även i samband med skapandet av ny kunskap och innovation genom "agroekologiska levande laboratorier", så även om agroekologi nämns i samband med forskning inom F2F så verkar den forskningen vara begränsad till att handla om ekologiskt jordbruk och inte heller innebära ett uppvärderande av traditionell kunskap²¹⁸. Precis som LVC befarat verkar det alltså som att det i policydokumenten skett en sådan appropriering av begreppet agroekologi som reducerar det till att utgöra endast en produktionsmetod, frikopplat från sina sidor som transdisciplinärt forskningsområde och verktyg för social förändring²¹⁹.

Även om agroekologi blivit reducerat till att enbart ses som en produktionsmetod så ska jag undersöka huruvida policydokumenten påkallar utveckling i linje med en bredare definition av agroekologi, detta innefattar i vilken mån policydokumenten:

1. främjar jordbruk baserat på ekologiska principer såsom naturliga processer och slutna kretslopp inom jordbruket och minimerar användningen av inköpta tillsatsmedel,
2. värderar lokal kunskap och lokalt deltagande som utvecklar kunskap och praxis med rötterna i erfarenhet likaväl som konventionella vetenskapliga metoder och
3. erkänner att jordbruks- och livsmedelssystem är sammanlänkade sociala och ekologiska system från livsmedelsproduktion till konsumtion och innehåller såväl vetenskap, praxis

---

²¹² HLPE rapport (2019) s. 14.

²¹³ HLPE rapport (2019) s. 37, 39.

²¹⁴ HLPE rapport (2019) s. 14, 31.

²¹⁵ Gliessman (2018) s. 600.

²¹⁶ Europeiska kommissionen (2019) s. 3.

²¹⁷ Europeiska kommissionen (2019) s. 12.

²¹⁸ Europeiska kommissionen (2020) s. 10, 16.

²¹⁹ Declaration of Nyéléni (2015) s. 2.

och samhällsrörelser som behöver integreras till ett holistiskt perspektiv för att bäst kunna leda till livsmedelstrygghet och nutrition²²⁰.

Eftersom jag redan gått igenom i vilken mån lokal kunskap och lokalt deltagande främjas under principerna om autonomi och lokalt förankrad kunskap kommer jag nedan endast att redogöra för i vilken mån punkt 1 och 3 främjas.

I vilken mån främjar EUGD och F2F jordbruk baserat på ekologiska principer såsom naturliga processer och slutna kretslopp inom jordbruket och minimerar användningen av inköpta tillsatsmedel?

F2F innebär tydliga ambitioner att utöka det ekologiska jordbruket och minska användningen av inköpta tillsatsmedel²²¹. Planen är att till 2030 ska minst 25% av den brukbara marken inom unionen ska brukas genom ekologiskt jordbruk samtidigt som användningen av pesticider och antimikrobiella medel ska minskas med 50% och användningen av gödsel ska minskas med minst 20%. Alternativa bekämpningsmetoder som växelbruk ska istället främjas²²². Sådana naturbaserade lösningar som växelbruk nämns dock som ett av flera olika alternativ för att uppnå bättre klimat - och miljöresultat, öka motståndskraften mot klimatförändringar samt minska och optimera användningen av insatsvaror. Andra alternativ utgörs av tekniska, digitala och rymdbaserade lösningar²²³. Tilltron till teknologin och digitaliseringen är således fortsatt genomgående. Inom F2F ser man målet med slutna kretslopp kombinerat med ny teknologi som möjligheten till en ny biobaserad ekonomi där jordbrukare, genom att investera i teknologi, kan profilera sig som producenter av förnybar energi vid sidan av jordbruket²²⁴. Detta ligger inte i linje med agroekologi då det främjar de stora jordbruk som har bättre förutsättningar för den sortens teknologi²²⁵.

I vilken mån innebär EUGD och F2F ett holistiskt perspektiv på livsmedelssystemet som ger plats åt transdisciplinär forskning såväl som social förändring?

Som jag tidigare nämnt markerade F2F att kommissionen omfamnat en s.k. 'food systems approach'.²²⁶ F2F konstaterar att dess strategi "tar hänsyn till de komplexa sambanden mellan friska människor, sunda samhällen och en frisk planet." och konstaterar att sen Covid-19 pandemin har det blivit tydligt hur våra livsmedelssystem är beroende av flera olika faktorer som i slutändan är avgörande för vår och planetens hälsa²²⁷. Även om betydelse tillskrivs såväl forskning och innovation som praxis och lokala utbyten av kunskap finns det en övervägande tilltro till teknologi och digitalisering²²⁸. Och som sagt understryks att omställningen är avhängig på deltagandet och engagemanget från såväl offentliga myndigheter som icke-statliga

---

²²⁰ HLPE rapport (2019) s. 39.

²²¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 3.

²²² Europeiska kommissionen (2020) s. 7.

²²³ Europeiska kommissionen (2020) s. 5, 10.

²²⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 6.

²²⁵ HLPE rapport (2019) s. 83.

²²⁶ Se avsnitt 3.1.

²²⁷ Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

²²⁸ Europeiska kommissionen (2020) s. 16, 17, 10.

organisationer, arbetsmarknadens parter och medborgare²²⁹. Den sociala förändring bestående av en förändrad relation till mat och matproduktion som agroekologi är tänkt att leda till verkar inom F2F endast bestå i att öka förutsättningarna för konsumenter att göra medvetna val i sin konsumtion²³⁰.

Strategiska planerförordningen

I strategiska planerförordningen används termen agroekologi på ett något vidare sätt än i policydokumenten. Precis som i EUGD och F2F beskrivs det som en hållbar jordbruksmetod vid sidan av precisionsjordbruk²³¹ men det omnämns även som ett 'miljövänligt produktionssystem'. Detta innebär ett vidare perspektiv där man räknar med hur ekonomiska, miljömässiga och sociala faktorer påverkar varandra i och med produktionen²³². Samtidigt är det svårt att veta vad som specifikt åsyftas när termen agroekologi används eftersom termen, både när det refereras till som en produktionsmetod och som ett produktionssystem, omnämns vid sidan av produktionsmetoder som eller produktionssystem som omfattas av agroekologi. Exempelvis så är skogsjordbruk och bevarande jordbruk ett exempel på agroekologiska metoder fastän de i förordningen beskrivs som jordbruksmetoder och produktionssystem som utgör alternativ till agroekologi²³³. Detta pekar på att definitionen som används i förordningen fortfarande är av en begränsad art. Agroekologi specifikt som jordbruksmetod framstår kopplat till tre specifika mål, dvs. art. 6.1 d, e och f (hädanefter 'de miljöinriktade målen').

Det specifika målet i art. 6.1 d rör begränsning och anpassning till klimatförändringar, vilket innefattar minskande av växthusgaser och ökning av koldioxidbindningen, samt främjandet av hållbar energi. Återvinning av material och resurser samt minskningen av inköpta tillsatser är centralt för agroekologi och minskar utsläppen av växthusgaser, samtidigt som den mångfald, resiliens och produktivitet i jordbruket som agroekologi leder till kan tänkas innebära en anpassning till klimatförändringarna²³⁴.

Det specifika målet i art. 6.1 e innebär ett främjande av hållbar utveckling och effektiv förvaltning av naturresurser, bland annat genom att minska beroendet av kemikalier. Även på detta mål spelar återvinningen och minskandet av tillsatser väl in. Utöver det så innebär agroekologi att man förstärker det positiva ekologiska samspelet mellan olika delar av agroekosystemet vilket även leder till ökad resiliens av jordbruket och effektivare användning av naturresurserna²³⁵.

Art. 6.1 f handlar om bevarandet av livsmiljöer och landskap samt att få stopp på förlusten av biologisk mångfald. Stärks av agroekologi som har ökat av den biologiska mångfalden som en central princip och ser småbruk som hållbara förvaltare av landskap och genetiska resurser²³⁶.

---

²²⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 20.

²³⁰ Gliessman (2018) s. 600, Europeiska kommissionen (2020) s. 14–15.

²³¹ Skäl 26 Förordning (EU) 2021/2115.

²³² Jeffrey p. [m.fl.](#) (2016) s. 57.

²³³ Skäl 26, 72 Förordning (EU) 2021/2115.

²³⁴ HLPE rapport (2019) s. 14.

²³⁵ HLPE rapport (2019) s. 58.

²³⁶ HLPE rapport (2019) s. 41.

Utöver medlemsstaternas övergripande skyldighet att bidra till uppnåendet av de miljörelaterade specifika målen finns det i huvudsak tre inslag i strategiska planerförordningen som potentiellt kan styra medlemsstaterna i linje med agroekologiska principer. Dessa utgörs av grundvillkoren i art. 12, utformandet av miljösystemen i art. 31 och stödet för miljöåtaganden, klimatåtaganden och andra förvaltningsåtaganden inom ramen för interventionerna som inriktar sig på landsbygdsutveckling i art. 70. Jag ska nedan gå igenom dessa olika styrmedel.

Grundvillkor rörande miljön

Stödmottagare som tar emot direktstöd eller vissa av stöden inriktade på landsbygdsutveckling måste leva upp till vissa grundvillkor rörande miljön²³⁷.

Miljösystem

Medlemsstaterna är skyldiga att inrätta och tillhandahålla s.k. 'miljösystem' för aktiva jordbrukare som går utöver grundvillkoren²³⁸. Detta innebär att medlemsstaten fastslår vilka jordbruksmetoder som anses vara hållbara och då utgör ett stödberättigande för de jordbrukare som frivilligt använder sig av dessa metoder²³⁹. Som huvudregel ska minst 25 % av det totala anslaget för direktstöd gå till miljösystemen²⁴⁰. Stöd inom ramen för art. 31 får inte utgå för åtaganden som ligger till grund för stöd genom art. 70²⁴¹.

Stödet inom ramen för landsbygdsutveckling

Medlemsstaterna är även skyldiga att utforma interventioner som ger stöd för miljöåtaganden, klimatåtaganden och andra förvaltningsåtaganden inom ramen för interventionerna som inriktar sig på landsbygdsutveckling²⁴². Stöd inom ramen för art. 70 får inte utgå för åtaganden som ligger till grund för stöd genom art. 31²⁴³. Stödet enligt art. 70 undantas även från huvudregeln om att endast 43% av de stödberättigande offentliga utgifterna får täckas av stöd inriktat på landsbygdsutveckling. När det kommer till stöd genom art. 70 får istället 80 % av utgifterna täckas²⁴⁴.

Både stödet för miljö- och klimativänligt jordbruk begränsas av att det inte får utgå för åtaganden som redan utgör grunden för senligt WTO-handelsregler som mest får täcka de extra kostnader och eventuell förlorad inkomst som åtagandena resulterat i²⁴⁵.

---

²³⁷ Art. 12.1 Förordning (EU) 2021/2115.

²³⁸ Art. 31.1, 31.2, 31.5 a Förordning (EU) 2021/2115.

²³⁹ Art. 31.3 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴⁰ Art. 97.1 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴¹ Art. 31.5 d Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴² Art. 69 a, 70.1 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴³ Art. 70.3 d Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴⁴ Art. 91.3 b Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴⁵ Art. 10 Förordning (EU) 2021/2115, 12 b annex II WTO (1994).

Är medlemsstaterna skyldiga att främja agroekologi?

Nej. Även om alla åtgärder ovan är obligatoriska för medlemsstaterna att införa så präglas de av valfrihet när det kommer till hur stödet konkretiseras.

GAEC normerna, som även om de är obligatoriska för stödmottagare att uppfylla, konkretiseras av medlemsstaterna i sina strategiska planer. Det är även upp till medlemsstaterna att fastställa miniminormer för varje GAEC-norm. Medlemsstaterna kan även fastställa fler normer rörande de huvudsakliga målen än vad som framgår av bilagan. Det är dock inte tillåtet för en medlemsstat att fastställa egna huvudsakliga mål, så de miniminormer en medlemsstat skapar måste vara kopplade till de befintliga huvudsakliga mål som framgår av bilaga III i förordningen²⁴⁶. Beroende på hur medlemsstaterna konkretiserar normerna, vilka slags miniminormer de fastställer och huruvida fler normer läggs till eller inte, kan medlemsstaterna alltså reglera hur stränga grundvillkoren blir.

När det kommer till Miljösystemen som även är obligatoriska att tillhandahålla är det upp till medlemsstaterna att avgöra vilka jordbruk som kan anses ha en gynnsam inverkan på miljön²⁴⁷. Detta innebär att en medlemsstat skulle kunna undvika att ha med agroekologi till förmån för mer industriellt anpassat jordbruk så länge de kan motivera prioritering utifrån nationella behov²⁴⁸. Angående stödet till landsbygdsutveckling i art. 70 är stödet till miljö- och klimatvänligt jordbruk obligatoriskt, men det finns ingen definition i förordningen av vad som utgör sådant jordbruk. Vilket innebär att även här blir det upp till medlemsstaterna att själva definiera vilket jordbruk som ska få stöd.

Något som man tänker sig hade kunnat tala för att förordningen skulle fungera styrande mot något så radikalt som agroekologi är att medlemsstaterna är skyldiga att eftersträva och påvisa en ökad ambition när det kommer till genomförandet av målen i jämförelse med föregående GJP-reform²⁴⁹. Men återigen, eftersom precisionsjordbruk ses som ett gångbart alternativ antar jag att en ökad ambition skulle kunna påvisas genom utökat bredband på landsbygden eller investeringar i AI.

4.5 Principen om hållbara levnadsförhållanden

F2F och EUGD

Levnadsförhållandena på landsbygden berörs främst inom EUGD och F2F i fråga om sociala mål och social hållbarhet vilket konkretiseras främst när det handlar om avbefolkningen och sysselsättningen på landsbygden, arbetstagares rättigheter och rättvis omställning²⁵⁰. Rättvis omställning berör den sociala osäkerhet som uppstår då en omställning till hållbara livsmedelssystem påverkar den ekonomiska strukturen i samhället²⁵¹. Tillgång till arbete och

²⁴⁶ Art. 13.1, 13.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴⁷ Art. 31.3 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴⁸ Art. 108 e Förordning (EU) 2021/2115.

²⁴⁹ Art. 105.1, 105.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁵⁰ Europeiska kommissionen (2019) s. 2, 17, Europeiska kommissionen (2020) s. 5, 12.

²⁵¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 5.

arbetstagares rättigheter framstår som något som måste prioriteras för att säkerställa social hållbarhet²⁵². Utöver det framstår arbetstagares rättigheter som värda att prioritera på grund av två andra anledningar. Den första är att man under covid-krisen insett att arbetare inom livsmedelssystemet är samhällsbärande och att en stor del av denna grupp kommer i form av säsongsarbetare och irreguljär arbetskraft vars rättigheter tenderar att vara extra utsatta²⁵³. Den andra är att konsumenter har kommit att bry sig mer om sociala och etiska frågor och därför vill ha tillgång till socialt hållbart producerad mat²⁵⁴.

När det kommer till avbefolkningen och sysselsättningen på landsbygden så ställs stor tilltro till digitaliseringen men även till ekologiskt jordbruk. Ekologiskt jordbruk beskrivs som något som lockar unga jordbrukare och F2F strategin är tänkt att bidra till en betydande ökning av det ekologiska jordbruket²⁵⁵. Förhoppningen på digitaliseringen är som sagt att den ska leda till nya hållbara branscher som skapar möjligheter för arbetstillfällen och entreprenörskap²⁵⁶. Uppkoppling till snabbt och tillförlitligt internet ses även som avgörande för utveckling av infrastrukturen och livskvaliteten på landsbygden genom bl.a. sjukvård, e-förvaltning och underhållning. Tillgång till snabbt bredband anses vara avgörande för omställningen till hållbart jordbruk eftersom det möjliggör användningen av precisionsjordbruk, artificiell intelligens och sateliter²⁵⁷.

Det framgår inte någon specifik ambition hos vare sig EUGD eller F2F att främja småbruk utöver en vilja att stötta dessa småskaliga jordbrukare att nå upp till säkerhets- och hållbarhetsnormer och på så sätt öka möjligheterna för dem att få tillträde till marknaden²⁵⁸. Dock framgår det att man identifierar ett behov av korta leveranskedjor²⁵⁹. Detta behov grundar sig dels på en önskan om att minska beroendet av långa transporter för att kunna minska på utsläppen²⁶⁰ men möjligen kan man läsa in en upplevd nytta på livsmedelssystemets resiliens under kris men det framgår inte tydligt eller på vilket sätt det som det skulle anses leda till ökad resiliens²⁶¹. Tydligast kopplas behovet av kortare leveranskedjor till att det finns en upplevd konsumentefterfrågan som handlar om att människor i urbana områden vill “känna sig närmre maten”²⁶². Utöver det går F2F inte närmare in på nyttan med korta leveranskedjor och det framgår inte heller någon tydlig definition kring vad en som utgör en kort leveranskedja. Eftersom korta leveranskedjor, i kombination med lokala marknader, är avgörande för matsuveränitet och enligt forskningen har flera potentiella positiva effekter på landsbygden tänkte jag definiera begreppet och gå igenom dess nytta lite närmare.

Korta livsmedelskedjor kan syfta på det fysiska avståndet mellan producenter och konsumenter och innefattar det avstånd och den kostnad som transporten av livsmedel innebär²⁶³. F2F verkar

---

²⁵² Europaparlamentet, Rådet, Europeiska kommissionen (2017)

²⁵³ Europeiska kommissionen (2020) s. 12.

²⁵⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

²⁵⁵ Europeiska kommissionen (2020) s. 9.

²⁵⁶ Europeiska kommissionen (2020) s. 6, 16.

²⁵⁷ Europeiska kommissionen (2020) s. 16.

²⁵⁸ Europeiska kommissionen (2020) s. 18.

²⁵⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

²⁶⁰ Europeiska kommissionen (2020) s. 3, 14.

²⁶¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 12.

²⁶² Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

²⁶³ Alessandrini (2024) s. 11.

syfta på en sådan 'geografisk närhet' när de vill åtgärda utsläppen från transporter²⁶⁴. Korta livsmedelskedjor kan även syfta på antalet mellanhänder mellan producenter och konsument s.k. 'organisatorisk närhet'. Det organisatoriska avståndet ökar med varje ytterligare mellanhand mellan producent och konsument. Frånvaron eller begränsandet av mellanhänder gör det nödvändigt med någon slags relation mellan konsument och producent, detta innebär 'social närhet'. Till sist kan korta livsmedelskedjor även syfta på 'ekonomisk närhet' som innebär att marknadstransaktioner sker inom ramen för ett lokalt samhälle där produkterna ägs och förvaltas lokalt²⁶⁵.

Korta livsmedelskedjor tenderar att innebära att jordbrukare får rättvisare priser för sina varor och på så sätt mer betalt för sitt arbete. Genom ekonomisk närhet stärks lokala ekonomier genom skapandet av arbeten och att pengarna som spenderas på livsmedel stannar kvar i de lokala samhällena. Social närhet främjar en djupare förståelse producenter och konsument emellan och leder till ett ökat engagemang i lokala livsmedelssystem. Detta har även potentialen att återknyta människor till lokala traditioner och stärka människors identitet²⁶⁶. Den sociala och ekonomiska närheten mellan producenter och konsument främjar även bägge parter autonomi från stora globala företag och möjliggör den ändring i människors relation till mat som matsuveränitet påkallar²⁶⁷. Kortare avstånd mellan producent och konsument innebär kortare transporter vilket förutom att det innebär mindre resurser i form av drivmedel även innebär att mindre resurser behöver gå till nedkylning, förvaring och bearbetning av livsmedlen vilket minskar miljöpåverkan. Och kanske viktigast när det kommer till matsuveränitet, korta livsmedelskedjor tenderar att leda till att man prioriterar lokalt producerade och varierade livsmedel vilket nödvändiggör biologisk mångfald vilket gör att det passar väl ihop med agroekologiska jordbruksmetoder²⁶⁸.

Strategiska planerförordningen

Att skapa förutsättningar för en levande landsbygd är en av de två pelare som GJP vilar på och genomsyrar således flera av de specifika målen i art. 6²⁶⁹. De specifika mål som enligt mig har tydligast koppling till ett främjande av hållbara levnadsförhållanden på landsbygden på ett sätt som även kan gå i linje med matsuveränitet är de specifika målen i art. 6 1. a, g och h.

Art. 6.1 a - att stödja jordbruksinkomster som det går att leva på och jordbrukssektorns motståndskraft i unionen för att förbättra den långsiktiga livsmedelstryggheten och biologiska mångfalden inom jordbruket samt säkerställa den ekonomiska hållbarheten i unionens jordbruksproduktion.

Stöd till jordbruksinkomster kan ske under pelare I i form av ekonomiskt direktstöd till jordbrukare²⁷⁰ såväl som under pelare II genom flera olika interventionstyper som riktar in sig

²⁶⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 3, 14.

²⁶⁵ Alessandrini (2024) s. 12.

²⁶⁶ Alessandrini (2024) s. 12, 15.

²⁶⁷ Alessandrini (2024) s. 10, Declaration of Nyéléni (2015) s. 165, Gliessman (2018) s. 600.

²⁶⁸ Alessandrini (2024) s. 11, 15.

²⁶⁹ Alessandrini (2024) s. 97.

²⁷⁰ Avsnitt 2 och 3 KAP II Förordning (EU) 2021/2115.

på landsbygdsutveckling och som innebär ekonomiska lättnader för jordbrukare²⁷¹. I och med den senaste GJP-reformen har man även börjat prata om en potentiell tredje pelare som rör sociala frågor inom jordbrukspolitiken. Inom ramen för en sådan tredje pelare påverkas även inkomster och arbetsförhållanden för de som arbetar inom jordbruket av de sociala villkor som framgår av art. 14²⁷².

Stöd till jordbruksinkomster genom direktstöd

Alla medlemsstater är skyldiga att tillhandahålla s.k. 'grundläggande inkomststöd' (hädanefter kallat BISS efter Basic Income Support) till aktiva jordbrukare baserat på antalet stödberättigande hektar de besitter²⁷³. Eftersom unionsstödet till jordbruket historiskt sett har centrerats hos de stora jordbruken finns det numera en tydlig ambition att åstadkomma en mer balanserad allokering av stödet²⁷⁴. En sådan mer rättvis och målinriktad fördelning kan ske genom flera olika interventionstyper. För det första kan medlemsstaterna när det kommer till det BISS välja att differentiera stödbeloppen. Detta kan ske genom att man ger olika mycket stöd per hektar till olika jordbrukare baserat på bl.a. socioekonomiska förhållanden eller jordbruksförhållanden²⁷⁵. För det andra kan omfördelning av resurser till mindre jordbruk ske genom det obligatoriska 'omfördelningsstödet' (Complementary Redistributive Income Support for Sustainability, fortsättningsvis kallat CRISS) i art. 29. Detta är ett kompletterande inkomststöd som betalas ut till aktiva jordbrukare som har rätt till BISS och fungerar då som ett tillägg på det BISS²⁷⁶. Även här kan medlemsstaterna differentiera beloppet, dels genom att betala ut olika belopp baserat på olika grupper precis som med BISS eller så kan de fastställa olika belopp per intervall av hektar. Detta skulle kunna innebära att de 10 första hektaren betalar mer än de följande 50, vilket skulle innebära att småbruk får mer pengar²⁷⁷. CRISS begränsas dock av att det inte får överstiga landets genomsnittliga direktstöd per hektar²⁷⁸. För det tredje kan medlemsstaterna erbjuda ett direktstöd som riktas specifikt till småbruk. Detta kan betalas ut i en klumpsumma och behöver inte baseras på hektar²⁷⁹.

Måste medlemsstaterna ge stöd till i form av ekonomiska direktstöd till jordbrukare?

Både BISS och CRISS är obligatoriskt²⁸⁰. Medlemsstaterna får som sagt differentiera det så att olika jordbrukare får olika mycket²⁸¹. Medlemsstaterna ska dock fastställa en 'minsta areal' för stödberättigande. Aktiva jordbrukare vars stödberättigande areal understiger denna areal förlorar sin rätt till allt direktstöd. Stödet till småbrukare är frivilligt att tillhandahålla för medlemsstaterna. Till skillnad från BISS och CRISS kan det betalas ut som en klumpsumma och behöver inte baseras på areal²⁸². Dock begränsas det till att som mest få uppgå till 1 250

²⁷¹ Art. 69 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷² Alessandrini (2024) s. 97.

²⁷³ Art. 21.1,3 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷⁴ Skäl 56, 58–59 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷⁵ Art. 22.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷⁶ Art. 29.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷⁷ Art. 29.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷⁸ Art. 29.4 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁷⁹ Art. 28 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸⁰ Art. 21.1, 29.1 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸¹ Art. 22.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸² Art. 28 1 st Förordning (EU) 2021/2115.

EUR per år²⁸³. Eftersom detta stöd även ersätter allt annat direktstöd så måste det utformas så att det är frivilligt även för jordbrukaren²⁸⁴. Allt direktstöd begränsas även av att det inte får utgå om stödmottagaren inte levt upp till ett antal sociala villkor enligt art. 14. Dessa villkor innebär krav på tydliga och förutsägbara arbetsvillkor och åtgärder för att förbättra arbetstagares säkerhet och hälsa i arbetet²⁸⁵. Detta fungerar styrande såväl medlemsstater som stödmottagare. Om dessa villkor inte uppfylls riskerar stödmottagaren att gå miste om hela eller delar av stödet²⁸⁶. Om stödet inte utgår till stödmottagarna kan interventionen inte uppfylla sitt syfte vilket är att bidra till genomförandet av de specifika målen, något medlemsstaterna är skyldiga att genomföra²⁸⁷.

Stöd till jordbruksinkomster genom interventioner inriktade på landsbygdsutveckling

Bland interventionstyperna som riktar in sig på landsbygdsutveckling finns det flera möjligheter för medlemsstaterna att utforma interventioner som innebär ekonomiska lättnader för jordbrukare. Av intresse för matsuveränitet blir stödet till jordbruk i områden som präglas av natur som begränsar eller försvårar jordbruket²⁸⁸. Som då ökar möjligheterna för människor att få sin rätt att producera mat uppfyllt. Detta stöd täcker dock endast de merkostnader och inkomstbortfall som de områdesspecifika begränsningarna gett upphov till²⁸⁹. Medlemsstater kan även välja att ge stöd till investeringar som bidrar till att uppnå de specifika målen²⁹⁰. Men vissa investeringar får inte finansieras av unionsstöd eller begränsas i hur mycket av investeringen som får täckas. I relation till möjligheten till matsuveränitet framstår det problematiskt att stödet begränsas när det kommer till investeringar i mark som endast får täckas till 10%²⁹¹. Historiskt sett gynnades stora jordbruksföretag av jordbrukspolitiken i den mån att många småbrukare tvingades ge upp sin mark för att storbruken skulle kunna växa ännu mer²⁹². Idag består 75% av EU:s jordbruk av småbruk²⁹³. Dock besitter dessa jordbrukare endast 10% av den totala jordbruksarealen. Denna trend där den brukbara arealen besitts av ett fåtal aktörer, förväntas även öka då man beräknar att EU:s 10 miljoner jordbruk kommer att vara nere till 4 miljoner vid år 2040²⁹⁴. Strategiska planerförordningen betonar på flera ställen att resursfördelningen av unionsstödet måste bli mer rättvist men det är alltid fördelningen av direktstöd som åsyftas²⁹⁵. Med tanke på att det genomsnittliga priset på en ha jordbruksmark uppgick till 15 224 EUR och stödet till småbruk begränsas till att max få uppgå till 1 250 EUR

²⁸³ Art. 28 2 st Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸⁴ Art. 28 1 st Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸⁵ Bilaga IV Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸⁶ Art. 14.3 Förordning (EU) 2021/2115, art. 89 Förordning (EU) 2021/2116.

²⁸⁷ Art. 8 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸⁸ Art. 71.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁸⁹ Art. 71.4 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁹⁰ Art. 73.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁹¹ Art. 73.3 c Förordning (EU) 2021/2115.

²⁹² Se avsnit 3.2.1.

²⁹³ Alessandrini (2024) s. 22.

²⁹⁴ Alessandrini (2024) s. 108.

²⁹⁵ Art. 108 c Förordning (EU) 2021/2115, Skäl 53, 60, 74, 101 Förordning (EU) 2021/2115.

per år är det tydligt att det inte är någon omfördelning av den brukbara marken man har i åtanke²⁹⁶.

Måste medlemsstaterna ge stöd till i form av interventioner inriktade på landsbygdsutveckling som innebär ekonomiska lättnader för jordbrukare?

Nej. Samtliga ovanstående interventionstyper är frivilliga för medlemsstaterna.

Art. 6.1 g - Att locka och understödja unga och nya jordbrukare och underlätta hållbar affärsutveckling i landsbygdsområden.

Interventionerna med koppling till detta mål kan även komma både i form av ekonomiskt direktstöd och interventioner inriktade på landsbygdsutveckling. I formen av direktstöd kan medlemsstaterna välja att tillhandahålla kompletterande inkomststöd för unga jordbrukare som har rätt till BISS och som är nyetablerade jordbrukare²⁹⁷. Precis som med stödet riktat till småskaliga jordbrukare kan detta stöd beräknas på antalet hektar jordbrukaren besitter eller delas ut som en klumpsumma²⁹⁸. Stödet får dock inte beviljas längre än maximalt fem år och medlemsstater kan även välja att fastställa ett maxantal stödberättigande hektar²⁹⁹.

Genom interventionstyper inriktade på landsbygdsutveckling kan en medlemsstat välja att ge stöd till unga och nya jordbrukare samt till nyetablering av landsbygdsföretag. Detta stöd utgår antingen i form av en klumpsumma, ett 'finansieringsinstrument' t.ex. lån, eller en blandning av de båda. Detta stöd får inte överstiga 100 000 EUR³⁰⁰.

Måste medlemsstaterna ge stöd till nya jordbrukare och unga jordbrukare?

Även om alla interventionstyperna inriktade på stöd till unga jordbrukare för sig är frivilliga så är stödet till unga jordbrukare obligatoriskt genom att ett minimibelopp av unionsstödet måste avvaras till sådant stöd³⁰¹. Det innebär att stöd inriktat på nya jordbrukare som är för gamla för att klassas som unga jordbrukare, dvs över 35–40 år beroende på vilken gräns medlemsstaten satt, inte är obligatoriskt att tillhandahålla.

Art. 6.1 h - Att främja sysselsättning, tillväxt, jämställdhet, inbegripet kvinnors deltagande i jordbruket, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden, inbegripet den cirkulära bioekonomin och hållbart skogsbruk.

---

²⁹⁶ Art. 28 2 st Förordning (EU) 2021/2115, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260128-2>

²⁹⁷ Art. 30.2 Förordning (EU) 2021/2115.

²⁹⁸ Art. 30.3 2 st Förordning (EU) 2021/2115.

²⁹⁹ Art. 30.3 1 st och 3 st Förordning (EU) 2021/2115.

³⁰⁰ Art. 75.4, art. 80 Förordning (EU) 2021/2115, Art. 2 Förordning (EU) 2021/1060.

³⁰¹ Art. 95.1 Förordning (EU) 2021/2115.

Som beskrivits ovan ställs det inom EU policy stor tilltro till att innovation och teknik i samband med en hållbar omställning ska innebära nya marknadsmöjligheter som leder till ökad sysselsättning och tillväxt³⁰². Denna förhoppning hålls vid liv även i strategiska planerförordningen som nämner förnybar energi, den nya bioekonomin, den cirkulära ekonomin och ekoturism som exempel på nya branscher som har potentialen att öka tillväxten och sysselsättningsgraden på landsbygden³⁰³.

Småbruk beskrivs dock även som centrala för landsbygdens sysselsättning och utveckling³⁰⁴. Stöd till småbruk kopplas i förordningen tydligast till uppnåendet av det specifika målet rörande jordbruksinkomster³⁰⁵. Utvecklingen av korta livsmedelskedjor och lokala marknader kopplas inom förordningen till det specifika målet rörande förbättring av jordbrukares position i värdekedjan³⁰⁶. Som jag redogjort ovan kan korta livsmedelskedjor dock leda till att främja sysselsättningen, social delaktighet och lokal utveckling i landsbygdsområden och således bidra kraftigt till uppnåendet av art. 6.1 h på ett sätt som även ligger i linje med matsuveränitet³⁰⁷. I tidigare versioner av GJP har korta leveranskedjor definierats rättsligt som "en försörjningskedja som omfattar ett begränsat antal ekonomiska aktörer som idkar samarbete och arbetar för lokal ekonomisk utveckling samt nära geografiska och sociala förbindelser mellan producenter, bearbetningsföretag och konsument³⁰⁸." men den definitionen finns inte kvar i dagens GJP och har inte ersatts av någon ny.

Stöd till utveckling av korta livsmedelskedjor kan ta vägen genom LEADER som beroende på sina lokala utvecklingsstrategier skulle kunna utveckla korta leveranskedjor och lokala marknader³⁰⁹. Vidare kan flera olika interventionstyper inriktade på landsbygdsstöd bidra till att utveckla korta livsmedelskedjor och lokala marknader, dessa utgörs av investeringsstöd³¹⁰, stöd till samarbete³¹¹ och stöd till kunskapsutbyte och informationsspridning³¹². Alla dessa exempel på interventioner skulle även kunna utformas så att de stöttar de nya teknologiskt baserade branscher som jag nämnt ovan istället, eftersom det är upp till medlemsstaterna att utforma interventionerna³¹³.

Måste medlemsstaterna ge stöd till nya värdekedjor, korta livsmedelskedjor och lokala marknader?

---

³⁰² Europeiska kommissionen (2019) s. 7.

³⁰³ Skäl 34 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁰⁴ Skäl 58 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁰⁵ Art. 6.1 a, R.6 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

³⁰⁶ art. 6.1 c, R.10 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

³⁰⁷ se avsnitt 4.5.

³⁰⁸ Art 2.1 m förordning (EU) 1305/2013.

³⁰⁹ R.38 Förordning (EU) 2021/2115.

³¹⁰ Art. 73 Förordning (EU) 2021/2115.

³¹¹ Art. 77 Förordning (EU) 2021/2115.

³¹² Art. 78 Förordning (EU) 2021/2115.

³¹³ Art. 8 Förordning (EU) 2021/2115.

Förutom stöd till LEADER som är obligatoriskt³¹⁴, är alla andra interventionstyper som jag nämnt kopplade till art. 6.1 h frivilliga för medlemsstaterna. När man ser till resultatindikatorerna kopplade till art. 6.1 h handlar den enda obligatoriska resultatindikatorn om att ‘sammanlänka landsbygden i Europa genom förbättrad tillgång till tjänster och infrastruktur’³¹⁵. I min mening kan detta tolkas som ett mål som dels kan handla om modernisering av landsbygden och sammanlänkning genom bredband och smarta lösningar, dels som ett mål rörande mer lokal sammanlänkning genom LEADER vilket då även skulle kunna uppnås genom kortare leveranskedjor och lokala marknader. Det förutsätter även att det är vad den lokala ledningsgruppen i LEADER kommer fram till. Korta livsmedelskedjor kopplas i förordningen tydligast till det specifika målet att förbättra jordbrukarnas ställning i värdekedjan³¹⁶. Den obligatoriska resultatindikatorn kopplad till detta mål består i ‘bättre organiserade leveranskedjor’, vilket korta livsmedelskedjor utgör en del av, men bättre organiserade leveranskedjor kan även påvisas genom antalet jordbruk som deltar i bl.a. producentorganisationer eller kvalitetssystem³¹⁷. Det är inte på något sätt obligatoriskt för medlemsstater att främja korta leveranskedjor. Avsaknaden av en rättslig definition medför även att medlemsstater kan definiera korta leveranskedjor på ett sätt som urvattnar begreppet³¹⁸.

4.6 Principen om matens icke-kommodifierbara värde

Det framgår av F2F att människor känner ett ökat behov av att “känna sig närmare maten” och söker efter “ett högre värde i livsmedel.”. Att detta högre värde skulle vara något som inte går att översätta till varuform framgår dock inte utan detta behov refereras endast till som ett uttryck för konsumentefterfrågan snarare än ett djupare behov av social förändring³¹⁹. Kulturellt betingad mat eller det ‘heliga’ med maten som man kan prata om inom matsuveränitet³²⁰, framstår i F2F, som varianter av varor som kan leda till nya ekonomiska möjligheter på marknaden³²¹. Detta formas genom att sätta upp regelverk för särskilda märkningar för produkter producerade med lokalt förankrade, traditionella metoder eller hållbara metoder³²². På så sätt konstrueras dessa kvalitéer som konkurrensfördelar på marknaden snarare än något centralt i människors kultur och relation till mat³²³. Även om man inom EUGD och F2F inte specifikt separerar livsmedel från dess roll som vara så berör man ändå matens roll bortom marknaden när man pratar om kostens avgörande betydelse för människors hälsa³²⁴. Det framkommer även en ambition om att förändra samhället i en riktning som underlättar för människor att välja livsmedel som är gynnsamma för deras hälsa och miljön. Arenan för den ambitionen går bortom marknaden och märkning av produkter och utgörs av påverkan på

³¹⁴ Avsnitt 4.2 principen om autonomi.

³¹⁵ R.41 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

³¹⁶ Art. 6.1 c Förordning (EU) 2021/2115.

³¹⁷ R.10 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

³¹⁸ Alessandrini (2024) s. 19.

³¹⁹ Europeiska kommissionen (2020) s. 2.

³²⁰ Desmarais & Wittman (2014) s. 1166.

³²¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 3.

³²² Europeiska kommissionen (2020) s. 5, 13.

³²³ Milian Gomez (2023) s. 373.

³²⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 14.

fysiska, ekonomiska, politiska såväl som sociokulturella sammanhang där människors relation till mat skapas³²⁵.

Strategiska planerförordningen

Att värna om och främja tillgången till matens icke-kommodifierbara värde är inte ett mål inom GJP. I skälen till strategiska planerförordningen framgår det dock att 'GJP bör stödja produktion med specifika och värdefulla egenskaper', men vad det innebär tydliggörs inte³²⁶. Det finns inslag i förordningen som främjar utövandet av traditionella jordbruksmetoder exempelvis kan BISS differentieras med främjande av traditionella jordbruksmetoder i åtanke³²⁷, de medlemsstater som får unionsstöd för vinsektorn har möjlighet att utforma interventioner som specifikt ska bevara historiska inslag i landskapet³²⁸. Utöver det sker främjandet av traditionella metoder främst genom interventioner som stöttar s.k. 'kvalitetssystem'³²⁹ vilket i min mening bidrar till kommodifieringen av livsmedelssystemet. Det finns även inslag i förordningen som indirekt kan tänkas främja de icke-ekonomiska värdena av livsmedel och dess produktion. Utfallet av de lokala utvecklingsstrategierna inom LEADER skulle kunna riktas in på detta. Främjandet av ekologiskt jordbruk som skogsjordbruk har beskrivits som positivt för lokala samhällens rekreationella och kulturella möjligheter³³⁰. Stöd till korta leveranskedjor och lokala marknader³³¹ kan få människor att känna sig närmare maten och förändra hur de ser på mat och livsmedelsproduktion (se min genomgång av korta livsmedelskedjor under 4.5 hållbara levnadsförhållanden på landsbygden, under rubriken EUGD och F2F).

Måste medlemsstaterna främja traditionella produktionsmetoder?

Nej Differentieringen av BISS är som jag tidigare gått igenom frivilligt för medlemsstaterna (art. 22.2). Det är även frivilligt för medlemsstaterna att stötta bevarandet av landskap genom stöd till vinsektorn och det är frivilligt att främja och stödja kvalitetssystemen³³². Främjande av kvalitetssystemen kan dock vara ett sätt för en medlemsstat att få 'bättre organiserade leveranskedjor' vilket är en obligatorisk resultatindikator kopplad till det specifika målet att förbättra jordbrukarnas position i värdekedjan. Men bättre organiserade leveranskedjor kan även uppnås genom lokala marknader och korta leveranskedjor eller ökat antal medlemmar i producentgrupper så det finns valfrihet även där³³³.

---

³²⁵ Europeiska kommissionen (2020) s. 2, fotnot 9.

³²⁶ Skäl 35 Förordning (EU) 2021/2115.

³²⁷ Art. 22.2 Förordning (EU) 2021/2115.

³²⁸ Art. 58 m (vi) Förordning (EU) 2021/2115.

³²⁹ Art. 47.1, 57, 77.1 c Förordning (EU) 2021/2115.

³³⁰ Europaparlamentet (2020) s. 1.

³³¹ Art. 77.1 Förordning (EU) 2021/2115.

³³² Art. 58. 1 m(vi), art. 77.1 c, art. 47.1 och art. 57.

³³³ R.10 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

5 Reflektion – Den bristande potentialen

Vid en första anblick kan det framstå som att EUGD med sin strategi F2F och matsuveränitetsrörelsen inte är helt väsensfrämmande från varandra. De efterlyser båda en radikal förändring av samhället som ska ske på kort tid och som ska utmynna i ett hållbart, rättvist och lokalt föränkrat livsmedelssystem som innebär att alla människor har tillgång till hälsosamma och hållbart producerade livsmedel. Men efter att ha undersökt EUGD, F2F och strategiska planerförordningen från perspektivet av matsuveränitet har jag kommit fram till tre avgörande faktorer som jag tror förhindrar EU:s omställningsplaner från att leda till ett livsmedelssystem som i min mening skulle kunna kallas hållbart. Dessa faktorer utgörs av:

1. En ovilja att ersätta det industriella jordbruket.
2. Att inte tillräckliga åtgärder vidtas för att främja småbruk och korta livsmedelskedjor
3. Och slutligen att valet mellan status quo eller förändring i all betydelsefull utsträckning ska väljas av medlemsstaterna.

5.1 En ovilja att ersätta det industriella jordbruket

EUGD och F2F är helt öppna med att gårdagens industriella jordbruk är ett stort problem och att det måste genomgå djupgående förändringar³³⁴. Vad som inte framgår är att det industriella jordbruket ska överges. Tvärtom verkar mycket peka på att det industriella jordbruket ska bevaras men genomgå en grön omställning där man genom innovation och teknik gör industrin mer hållbar. Jag baserar detta på den fokus på innovation, teknik och digitalisering som är genomgående i EUGD och F2F såväl som strategiska planerförordningen kombinerat med målen om ökad tillväxt och konkurrenskraftighet. För även om gröna given kommer med stora ambitioner, såväl sociala som ekologiska och klimatrelaterade, utgör den fortfarande en tillväxtstrategi. Detta innebär att målet i slutändan är en ständig ökning av produktion³³⁵. Även i F2F lyser detta igenom när omställningen målas upp som en ‘enorm ekonomisk möjlighet’ där man målar upp en bild av hur krav på hållbarhet i kombination med innovation, teknik och digitalisering leder till att helt nya branscher växer fram. En bransch där stora jordbruk vid sidan av jordbruket kan profilera sig som producenter av förnybar energi genom att investera i teknologi för biogasproduktion och solpaneler³³⁶.

Det framgår även tydligt i strategiska planerförordningen att i och med denna reform har GJP även som mål att öka marknadsorienteringen och konkurrenskraftigheten hos jordbruket³³⁷, vilket ska ske genom modernisering och resurseffektivisering av jordbruket³³⁸. Av ett av det allmänna målet i art. 5 a tydliggörs att konkurrenskraftig jordbrukssektor även innebär en ‘smart

---

³³⁴ Europeiska kommissionen (2019) s. 4.

³³⁵ Europeiska kommissionen (2019) s. 11.

³³⁶ Europeiska kommissionen (2020) s. 3, 6.

³³⁷ Skäl 1 Förordning (EU) 2021/2115.

³³⁸ Skäl 24 Förordning (EU) 2021/2115.

jordbrukssektor'. 'Smart farming' använder data och AI för att effektivisera jordbruksproduktionen samtidigt som man minskar produktionskostnaderna och mängden arbetskraft som behövs³³⁹. Av effektindikatorn kopplad till det specifika målet art. 6.1 b klargörs även att ökad marknadsorientering och konkurrenskraft genom ett större fokus på forskning, teknik och att en digitalisering ska leda till en ökning av jordbrukets produktivitet³⁴⁰. Det framgår även att en stor del av omställningen är tänkt att finansieras av investeringar som då förutsätter framtida avkastning.

Detta fokus på innovation och ny teknologi blir även det förenande elementet mellan många delar av strategiska planerförordningen och målas upp som lösningen på såväl global konkurrenskraftighet, socio-ekonomiska problem på landsbygden och klimat- och miljörelaterade frågor och EU ska investera 1 miljard euro på ny teknologi som ska komma till användning³⁴¹. Detta kombinerat med pressen på tillväxt, marknadsorientering och konkurrenskraftighet kan tänkas skapa incitament att behålla jordbruk som kan producera mycket och där storskaliga teknologiska lösningar blir som mest effektiva, dvs. det industriella jordbruket.

Industriellt jordbruk baserat på hållbar teknologi och innovation som har flera svagheter i relation till vad man vill uppnå med F2F strategin. För det första är precisionsjordbruk bara ett mer resurseffektivt jordbruk inte ett ekologiskt jordbruk. Vilket har den stora nackdelen av att behöva skapa kompenserande åtgärder vid sidan av jordbruket för att vårda miljön. Ett exempel på detta är s.k. 'Landsparing' där man genom precisionsjordbruk odlar intensivt på viss mark för att sedan kunna frigöra annan mark för vårdande av biologisk mångfald. Detta har visat sig vara ineffektivt för att vända trenden av förlust av biologisk mångfald³⁴². I jämförelse så innebär agroekologi att själva jordbruket i sig innebär ett vårdande av den biologiska mångfalden. Genom Agroekologi utesluter inte det ena det andra utan man kan använda sig av produktionen av livsmedel för att läka den biologiska mångfalden³⁴³.

Tid är även en faktor, EUGD och F2F sätter korta tidsramar för sina mål och betonar att omställningen till hållbarhet ska påskyndas genom forskning, innovation, teknik och investeringar³⁴⁴. Sådana investeringar i forskningen tenderar att fokusera på högteknologiska lösningar och spridning av precisionsjordbruk inom jordbruket snarare än agroekologi³⁴⁵. Inom forskningen beskrivs dock precisionsjordbruk och dylika metoder som något som resulterar i en gradvis förändring över tid i förhållande till agroekologi som har en mycket större transformativ potential³⁴⁶.

---

³³⁹ Alam & Disha (2023) s. 362,364.

³⁴⁰ I.6 bilaga I Förordning (EU) 2021/2115.

³⁴¹ Europeiska kommissionen (2020) s. 16.

³⁴² HLPE rapport (2019) s. 15, 18.

³⁴³ HLPE rapport (2019) s. 13.

³⁴⁴ Europeiska kommissionen (2020) s. 16.

³⁴⁵ Omar & Hvarregaard Thorsoe (2023) s. 632.

³⁴⁶ HLPE rapport (2019) s. 15.

Det finns även något att säga i min mening som rör att industriellt jordbruk även om det använder sig av hållbara metoder som precisionsjordbruk, inte är beroende av en välmående landsbygd på samma sätt som småbruk³⁴⁷. Det industriella jordbruket bekymrar sig över konkurrenskraftighet på en global marknaden, inte närsamhället³⁴⁸. Med nya teknologier som minskar behovet av mänsklig arbetskraft blir de industriella jordbruken också allt mindre beroende av ett jordbrukssamhälle som kan tillförse dem med arbetare vilket förstås också har en negativ effekt på sysselsättningen och den sociala integrationen i landsbygdssamhällena³⁴⁹. På samma sätt som med den biologiska mångfalden måste då åtgärder sättas in som kompletterar jordbrukets negativa påverkan snarare än en modell där jordbruket tillåts vara en del av lösningen. Enligt F2F så framstår det som att landsbygden kan hållas levande som en effekt av att innovation och teknik leder till nya branscher som erbjuder nya arbetstillfällen³⁵⁰. Det framgår dock inte mer konkret hur dessa nya jobb ska skapas utan verkar lämnas till landsbygdsbefolkningens entreprenörsanda alternativt investmentbolag.

Vidare är det även frågan om i vilken mån de hållbara teknologiska lösningarna fullt ut kan anses vara hållbara. Det finns en tendens i det globala nord att se teknologi som en mirakellösning på allt som står i vägen för evig tillväxt³⁵¹. Men ny teknologi uppstår inte i ett vakuum, det är inte enbart resultatet av apolitisk innovation utan är beroende av globala fördelningsfrågor vars hållbarhet kan ifrågasättas³⁵². AI behöver datacenter, batterier behöver sällsynta metaller, som till stor del produceras utanför EU³⁵³. Jag vet inte närmare vad som krävs för EU:s rymdbaserade lösningar men tillverkningen av satelliter kostar antagligen också i resurser och arbetstimmar som måste tas någonstans ifrån. Detta sätt att se på teknologi som fränkopplat de förhållanden som krävs för att tillverka teknologin är genomgående i EUGD, F2F och strategiska planerförordningen som inte berör den potentiella sociala och ekologiska påverkan av produktionen av teknologin som ska ligga till grund för det hållbara livsmedelssystemet. I kontrast kan sägas att medan agroekologi omfamnar teknologiska lösningar i jordbruksmetoder så innebär det inte ett beroende av varken 'grön teknik' eller fossila bränslen. Medan för att få det industriella jordbruket hållbart så är teknologiska lösningar ett måste³⁵⁴.

Slutligen kan sägas att omställningen är tänkt att innebära en bättre position för alla jordbrukare i livsmedelskedjan³⁵⁵. En strategi som fokuserar så mycket på teknologiska lösningar och konkurrenskraftighet som F2F och strategiska planerförordningen riskerar förstärka orättvis

---

³⁴⁷ Se nästa avsnitt.

³⁴⁸ Martinez-Torres & Rosset (2014) s. 983.

³⁴⁹ Alam & Disha (2023) s. 364, HLPE rapport (2019) s. 82.

³⁵⁰ Europeiska kommissionen (2020) s. 6.

³⁵¹ Hornborg (2021) s. 2.

³⁵² Hornborg (2021) s. 2. 24, 29.

³⁵³ <https://www.isi.fraunhofer.de/en/blog/themen/batterie-update/lithium-ionen-batterien-rohstoffe-quellen-weltweit-globaler-markt.html>

³⁵⁴ HLPE rapport (2019) s. 17, 39.

³⁵⁵ Europeiska kommissionen (2020) s. 11.

resursfördelning och ojämna maktförhållanden³⁵⁶. Där det tidigare funnits ett maktförhållande som präglas av att jordbrukare tvingats in i beroendeförhållande till storföretag som har patent på tillsatser³⁵⁷. Ett högteknologiskt jordbruk kanske kan minska beroendet av tillsatser men riskerar istället ett påtvingat förhållande av techföretag som kännetecknas av jordbrukares beroende och underläge³⁵⁸. Vidare tenderar fokus på teknik och innovation att marginalisera småbruk ännu mer, dels då de själva inte har råd att investera i den nya tekniken som precisionsjordbruk och inte heller blir av intresse för investerare då de teknologiska lösningarna inte blir lika kostnadseffektiva på mindre markarealer³⁵⁹. Detta leder oss till nästa punkt rörande varför GJP inte kan sägas leda till en hållbar omställning av livsmedelssystemen. Misslyckandet när det kommer till att ge småbruken tillräckligt med stöd.

5.2 Småbrukens fränfälle

75% av EU:s jordbruk består av småbruk³⁶⁰. Dock besitter dessa jordbrukare endast 10% av den totala jordbruksarealen. Denna trend där den brukbara arealen besitts av ett fåtal aktörer, förväntas också öka då man beräknar att EU:s 10 miljoner jordbruk kommer att vara nere till 4 miljoner vid år 2040³⁶¹.

Denna utveckling kan tillskrivas GJP:s utökade orientering gentemot den globala marknaden och det faktum att de små jordbruken inte är lika lämpade för denna marknad idag, till skillnad från det industriella jordbruket. Småbruk tenderar att ha högre produktionskostnader och mindre kapital jämfört med stora företag och har därför svårare att uppehålla konkurrensmässiga priser. Bristen på kapital gör även småbruk mer sårbara för förändringar på marknaden än storföretag. Till det ska tilläggas att småbruk har svårare att få sina varor sålda av 'vanliga affärer' som istället väljer storföretag som kan erbjuda ett mer konsekvent flöde av produkter i fråga om volym, kvalitet och kontinuitet³⁶². I möte med marknadens krav kan arbetet med småbruk även bli mycket slitsamt³⁶³. Teknologiska lösningar är inte lika lämpade för småbruk och småbruk har inte heller samma finansiella medel att investera i teknologi. Småbruk blir istället mer arbetskraftsintensiva³⁶⁴. Vid sidan av hårt kroppsarbete måste jordbrukaren även vara administratörer för sitt företag och sköta gårdens ekonomi, dokumentation och marknadsföring för att hålla sig flytande³⁶⁵.

---

³⁵⁶ Omar & Hvarregaard Thorsoe (2023) s. 639.

³⁵⁷ HLPE rapport (2019) s. 78.

³⁵⁸ Omar & Hvarregaard Thorsoe (2023) s. 639.

³⁵⁹ Omar & Hvarregaard Thorsoe (2023) s. 639, HLPE rapport (2019) s. 83.

³⁶⁰ Alessandrini (2024) s. 22.

³⁶¹ Alessandrini (2024) s. 108.

³⁶² Alessandrini (2024) s. 13.

³⁶³ <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/2/25/farmers-protests-in-europe-and-the-deadend-of-neoliberalism>

³⁶⁴ HLPE rapport (2019) s. 83.

³⁶⁵ Alessandrini (2024) s. 44.

Den stora anledningen till varför småbruk är så viktiga för omställningen till ett hållbart livsmedelssystem är på grund av deras multifunktionalitet³⁶⁶. Småbruk bidrar inte bara med en stor del av världens livsmedelsproduktion, globalt sett står de för 51–77% av världens livsmedelsproduktion, utan bidrar även med flera olika nyttor som rör en levande landsbygd såväl som ekologisk hållbarhet. Småbruk tenderar att ägas av de som driver dem vilket har en positiv effekt på den lokala sammanhållningen. Studier har även visat på att mindre storlekar på jordbruken lett till högre nivåer av samhörighet, tillit och deltagande i lokalsamhällen³⁶⁷. Småbruk är även, i större utsträckning än det hållbara industriella jordbruket, beroende av en levande landsbygd. Dels eftersom småbruk är arbetskraftsintensiva, som medan det möjligen inte är positivt ur en marknadslogik, potentiellt skulle kunna vara positivt ur ett livsmedelssystemsperspektiv. Det ökade behovet av arbetskraft kan tänkas höja sysselsättningen och med fler jordbrukare skulle det vara fler människor som hade en relation till livsmedelssystemet utöver att vara konsumenter vilket skulle kunna bidra till mer hållbara konsumtionsmönster. Utöver att vara beroende av mänsklig arbetskraft har småbruk stor nytta av lokala marknader och korta livsmedelskedjor³⁶⁸. Detta kan skapa ökad transparens och förståelse som skapar bättre förutsättningar för konsumenter att göra mer informerade och hållbara konsumtionsval samtidigt som producenter kommer i kontakt med sitt närsamhälles behov och preferenser och då lättare kan bemöta dem. Korta livsmedelskedjor och lokala marknader stärker också ekonomier på landsbygden³⁶⁹. Lokala marknader förutsätter lokala levande samhällen. Ett system byggt på småbruk förutsätter alltså en levande landsbygd.

Småbruk är även, tack vare sin lokala förankring i närsamhället och multifunktionalitet, bäst lämpade för agroekologi. Livsmedelsproduktionen från dessa gårdar har potentialen att åstadkomma livsmedelstrygghet samtidigt som de läker såväl naturen som landsbygden³⁷⁰. Övergången till ett livsmedelssystem baserat på agroekologi kommer dock inte vara möjlig om jordbruket samtidigt måste följa den globala marknadens logik. Agroekologiskt jordbruk är mer kostsamt att driva och är därför inte lika konkurrenskraftigt på en global marknad. Så länge en sådan marknadslogik tillåts vara förhärskande kommer jordbrukare att klämmas mellan pressen från marknaden och krav på ett hållbart jordbruk³⁷¹. För de många jordbrukare som internaliserat marknadslogiken kommer agroekologi endast att framstå som ett hot mot deras överlevnad³⁷². Som tidigare nämnt utesluter Matsuveränitet inte import och export av livsmedel, men om förutsättningarna ska finnas för EU:s jordbrukare att välja agroekologi utan att bli lidande för det, måste skyddet av den lokala livsmedelsproduktionen och småbrukens inkomster värnas³⁷³.

---

³⁶⁶ Alessandrini (2024) s. 73.

³⁶⁷ HLPE rapport (2019) s. 73.

³⁶⁸ Alessandrini (2024) s. 33.

³⁶⁹ HLPE rapport (2019) s. 40.

³⁷⁰ HLPE rapport (2019) s. 72–73.

³⁷¹ <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/2/25/farmers-protests-in-europe-and-the-deadend-of-neoliberalism>

³⁷² Douwe vad der Ploeg (2020) s. 1.

³⁷³ <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/2/25/farmers-protests-in-europe-and-the-deadend-of-neoliberalism>

Nytan med småbruk går inte EU förbi som beskriver småbruken som en hörnsten i unionens jordbruk och en nyckel till en levande landsbygd³⁷⁴. Korta livsmedelskedjor och lokala marknader kopplas ihop med ett stärkande av jordbrukares ställning³⁷⁵. Dock framstår småbruk som något som behöver skyddas vid sidan av en modern konkurrenskraftig jordbrukssektor baserad på teknik och resursaktivitet³⁷⁶, en parentes snarare än basen för jordbrukssektorn. Detta upplever jag speglas i regelverket som, även om det innehåller stöd för småbruk, inte kan sägas säkra en utveckling som stöttar småbruk. Detta har till stor del att göra med det stora utrymmet medlemsstaterna har att styra utformandet av sina interventioner i kombination med marknadens överordnade ställning.

5.3 Medlemsstaternas fria val

När jag jämför strategiska planerförordningen med mina 'grundläggande principer för matsuveränitet' uppmärksammar jag att även om förordningen inte innehåller särskilt mycket styrmedel som gör uppfyllandet av principerna obligatorisk, uppfattar jag det som att en medlemsstat som ansluter sig till principerna om matsuveränitet och då utformar sin strategiska plan med en sådan agenda kan ha förhållandesvis bra förutsättningar. Som ett experiment skapar jag två fiktiva medlemsstater där den ena i utformandet av sina interventioner har agendan att främja matsuveränitet medan den andra har som agenda att bevara status quo dvs. i så stor utsträckning som möjligt bevara ett livsmedelssystem som främjar storbruk och industriellt jordbruk.

I relation till de specifika målen finns det ofta utrymme för de två länderna att gå i två helt motsatta håll, en som genom teknologi motiverar resurssparande hållbar och konkurrenskraftig industri och bibehåller ett status quo och en annan väg som prioriterar ekologiska metoder, småbruk, korta livsmedelskedjor och lokala marknader. I teorin ligger vägen till en omställning baserad på agroekologi öppen, den måste bara väljas av de nationella beslutsfattarna varje gång en valmöjlighet presenteras i Strategiska Planer Förordningen, vilket är ofta. Problemet med förändring är att det kräver just förändring. Agroekologi kräver genomgående livsstilsförändringar av människor och en omstrukturering av befintliga ekonomiska strukturer kopplade till livsmedelssystemet³⁷⁷.

Å andra sidan har vi som samhälle levt med det industriella jordbruket i över femtio år³⁷⁸. Det industriella jordbruket har blivit en del i allt från policy, företagsstrukturer, utbildningssystem, forskning och konsumentvanor³⁷⁹. Produktion riktas in på export snarare än mot lokala marknader³⁸⁰. Konsumenter har blivit vana vid att alltid kunna välja vad de vill köpa, oavsett varifrån i världen det produceras eller om det är i säsong eller inte³⁸¹. Strukturerna för detta system är som nämnt även redan på plats sen lång tid tillbaka. Ändå framgår det av EUGD och

---

³⁷⁴ Skäl 58 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁷⁵ Skäl 25 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁷⁶ Skäl 24 Förordning (EU) 2021/2115.

³⁷⁷ HLPE rapport (2019) s. 13, 26.

³⁷⁸ Se avsnitt 3.2.1

³⁷⁹ HLPE rapport (2019) s. 18.

³⁸⁰ Declaration of Nyéléni (2007) s. 44.

³⁸¹ Edelman (2014) s. 973.

F2F att vi måste vara redo att genomföra dessa grundläggande förändringar om målen ska kunna uppnås³⁸². Frågan är om tillräckligt har gjorts för att 'luckra upp' den maktstruktur som håller oss fast i ett status quo.

När det kommer till den intressegrupp som har starkast incitament att driva på en radikal förändring av livsmedelssystemen, dvs. de utdöende småbruken, bekymrar sig varken EUGD, F2F eller strategiska planerförordningen om deras möjligheter att få påverka beslutsfattande på en högre nivå. Småbruk har i nuläget inte en maktstruktur på plats som ger dem tillgång till de rum där beslut fattas³⁸³. Genom strategiska planerförordningen kan representanter för småbrukare utgöra en del av den lokala aktionsgrupp som utvecklar lokala strategier genom LEADER. Denna styrelse ska dock bestå av en jämn representering av olika intressegrupper där ingen enskild intressegrupp får ha företräde. Även om det är obligatoriskt för medlemsstaterna att genomföra LEADER kan stödet begränsas till att endast vara 5 % av det totala anslaget för landsbygdsutveckling. Den politiska påverkan för den lokala aktionsgruppen kan då tänkas bli begränsad³⁸⁴.

Detta ska ställas mot den grupp som redan har en omfattande maktstruktur på plats som ger dem avsevärt politiskt inflytande över beslutsfattande på högsta nivå, dvs. de stora industrijordbruken och globala företagen³⁸⁵. Påverkan från dessa stora aktörer, i kombination med pressen från marknaden och privat kapital samtidigt som företrädare för småbruk stängs ute, riskerar att innebära att omställningen blir utan politisk motor. Detta kan resultera i att beslutsfattare väljer att 'sitta lugnt i båten' och välja hållbar industri snarare än att kämpa för mer radikal förändring.

På detta sätt framstår det som att EU genom Strategiska planerförordningen, har skapat förutsättningarna för såväl radikal förändring som ett bibehållande av status quo och sedan släppt tyglarna över omställningen. Genom att inte skapa tillräckliga demokratiska förutsättningar för omställningen verkar man ha lagt den sista skärvan av hopp i konsumenternas händer som de i F2F, likt ett mantra, återupprepar "vill ha förändring"³⁸⁶. Om så är fallet återstår att se.

---

³⁸² Europeiska kommissionen (2020) s. 4.

³⁸³ HLPE rapport (2019) s. 73.

³⁸⁴ Se avsnitt 3.2.

³⁸⁵ Omar & Hvarregaard Thorsoe (2023) s. 632.

³⁸⁶ Europeiska kommissionen (2020) s. 2–3, 8–9, 20.

Källförteckning

Europeiska unionen

European commission (2024, 27 december) 'Cover note on output and result indicators', tillgänglig på, <https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/8566e25f-ed50-4e81-9c20-5ff27df42567_en?filename=pmedf-cover-note-indicators_en.pdf> (besökt 2026-05-07).

Europeiska kommissionen. (2019, 11 december). Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: Den europeiska gröna given (COM/2019/640), tillgänglig på <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>> (besökt 2026-05-07).

Europeiska kommissionen. (2020, 20 maj). Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: Från jord till bord-strategin för ett rättvisare, hälsosammare och miljövänligare livsmedelssystem (COM/2020/381), tillgänglig på, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>> (besökt 2026-05-07).

Europaparlamentet, Rådet, Europeiska kommissionen (2017) 'Interinstitutionell proklamation av den europeiska pelaren för sociala rättigheter', (2017/C 428/09), tillgänglig på <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2017.428.01.0010.01.SWE&toc=OJ%3AC%3A2017%3A428%3AFULL> (besökt 2026-05-07).

Europaparlamentet (2020) 'Agroforestry in the European Union', Briefing, tillgänglig på <[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2020\)651982](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2020)651982)> (besökt 2026-05-07).

Förordning (EU) 1308/2013 - om upprättande av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter, tillgänglig på <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1308/oj/eng>> (besökt 2026-05-07).

Förordning (EU) 2021/2115 – regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken (strategiska GJP-planer) och som finansieras av Europeiska garantifonden för jordbruket (EGFJ) och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu), tillgänglig på <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj/swe>> (besökt 2026-05-07).

Förordning (EU) 2021/2116 - om finansiering, förvaltning och övervakning av den gemensamma jordbrukspolitiken, tillgänglig på <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.435.01.0187.01.SWE> (besökt 2026-05-07)

Förordning (EU) 2021/1060 - om fastställande av gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden+, Sammanhållningsfonden, Fonden för en rättvis omställning och Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden samt finansiella regler för dessa och för Asyl-, migrations- och integrationsfonden, Fonden för inre säkerhet samt instrumentet för ekonomiskt stöd för gränsförvaltning och viseringspolitik, tillgänglig på <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=CELEX%3A32021R1060>> (besökt 2026-05-07)

Fördrag och avtal

Förenta Nationerna. (1966). 'Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter'. Antagen av generalförsamlingen den 16 december 1966, tillgänglig på <<https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Konventionen-om-sociala-och-kulturella-r%C3%A4ttigheter.pdf>> (besökt 2026-05-07).

WTO (1994) 'Agreement on Agriculture', LT/UR/A-1A/2, tillgänglig på <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ag_e.htm#ann2> (besökt 2026-05-07).

La via Campesina

Declaration of Nyéléni (2015) 'Declaration of the international forum for agroecology', Nyéléni, Mali 27 February, 2015, tillgänglig på <<https://nyeleni.org/DOWNLOADS/Agroecology%20forum%202015/Final%20declaration%20Agroecology%202015%20EN.pdf>> (besökt 2026-05-07).

Declaration of Nyéléni (2007) 'Forum for Food Sovereignty', Sélingué, Mali February 23-27, 2007, tillgänglig på <https://nyeleni.org/DOWNLOADS/Nyelni_EN.pdf> (besökt 2026-05-07).

La Via Via Campesina (1996) 'Declaration on Food Sovereignty: The Right to Produce and Access Land', tillgänglig på <<http://www.connexions.org/CxLibrary/Docs/CX8459-1996DeclarationFoodSovereignty.pdf>> (besökt 2026-05-07).

Övrigt

Alberdi, Goiuri, [m.fl.](#) (2020) 'A Collective response from food sovereignty scholars on the EU's Farm to Fork Strategy', tillgänglig på https://www.researchgate.net/publication/342391879_A_collective_response_from_food_sovereignty_scholars_on_the_EU's_Farm_to_Fork_Strategy (besökt 2026-05-07).

Committee on Economic, Social and Cultural Rights (1999) 'Substantive issues arising in the implementation of the international covenant on economic, social and cultural rights: the right to adequate food (art. 11), tjugonde sessionen, Genève, 26 april - 14 maj, tillgänglig på <https://docs.un.org/en/E/C.12/1999/5> > (besökt 2026-05-07).

European Citizens Initiative (2025) 'Food is a Human Right for All! Guaranteeing healthy, just and sustainable food systems', tillgänglig på https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2025/000002_en (besökt 2026-05-07).

FAO (2018) 'The 10 elements of agroecology: Guiding the transition to sustainable food and agricultural systems', tillgänglig på <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/i9037en> (besökt 2026-05-07).

HLPE (2019) 'Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition' (HLPE 14, 2019), tillgänglig på <https://www.fao.org/agroecology/in-action/detail/hlpe-14-agroecological-and-other-innovative-approaches-for-sustainable-agriculture-and-food-systems-that-enhance-food-security-and-nutrition/en> (besökt 2026-05-07).

International agreements and the EU's external competences, tillgänglig på <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:ai0034> (besökt 2026-05-07).

IPCC (2022) 'Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change', tillgänglig på <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/> (besökt 2026-05-07).

Naturvårdsverket (2020): 'Global utvärdering av biologisk mångfald och ekosystemtjänster – sammanfattning för beslutsfattare' (rapport 6917, 2020), tillgänglig på <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/6900/global-utvardering-av-biologisk-mangfald-och-ekosystemtjanster/> (besökt 2026-05-07).

Omnibuspaket om livsmedel och foder, tillgänglig på <<https://transition-pathways.europa.eu/agri-food/policies/food-and-feed-safety-simplification-omnibus>> (besökt 2026-05-07).

Protecting fundamental rights within the European Union, tillgänglig på <https://e-justice.europa.eu/topics/your-rights/fundamental-rights/fundamental-rights-european-union/charter-tutorial/part-i-protecting-fundamental-rights-within-european-union_en> (besökt 2026-05-07).

Litteraturförteckning

Agarwal, Bina (2014), 'Food sovereignty, food security and democratic choice: critical contradictions, difficult conciliations'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 1247–1268, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.876996>> (besökt 2026-05-07).

Alam, Mansaf & Garg, Disha (2023) 'Smart agriculture: a literature review', *Journal of Management Analytics*, Volume 10, nr 2, s. 359–415, tillgänglig på <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23270012.2023.2207184>> (besökt 2026-05-07).

Alessandrini, Mirta (2024), *Regulating Short Food Supply Chains in the EU*, Springer Nature Switzerland AG.

Aziz, Omar, Aziz & Hvarregaard Thorsøe (2023) 'Rebalance power and strengthen farmers' position in the EU food system? A CDA of the Farm to Fork Strategy'. *Agriculture and Human Values*, Volume 41, s. 631–646, tillgänglig på <<https://link.springer.com/article/10.1007/s10460-023-10508-5>> (besökt 2026-05-07).

Bernitz, U., & Kjellgren, A. (2022), *Europarättens grunder* (7:e uppl.). Norstedts Juridik.

Canfield, Matthew C. (2022), *Translating Food Sovereignty: Cultivating Justice in an Age of Transnational Governance*, Stanford University Press.

Edelman, Marc (2014), 'Food sovereignty: forgotten genealogies and future regulatory challenges'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 959–978, finns tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.876998>> (besökt 2026-05-07).

Edelman, Marc m.fl. (2014), 'Introduction: critical perspectives on food sovereignty'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 911-931, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2014.963568>> (besökt 2026-05-07).

Desmarais, Annette Aurélie & Wittman Hannah (2014) 'Farmers, foodies and First Nations: getting to food sovereignty in Canada'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 1153-1173, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.876623>> (besökt 2026-05-07).

Douwe van der Ploeg, Jan (2020), 'Farmers' upheaval, climate crisis and populism'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 47, nr 3, s. 589-605, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1725490>> (besökt 2026-05-07).

Douwe van der Ploeg, Jan (2014), 'Peasant-driven agricultural growth and food sovereignty'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 999-1030, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.876997>> (besökt 2026-05-07).

Gliessman, Steve (2018) 'Defining Agroecology', *Agroecology and Sustainable Food Systems*, Steve Gliessman (2018) Defining Agroecology, Agroecology and Sustainable Food Systems, volume 42, nr 6, s. 599-600, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/21683565.2018.1432329>> (besökt 2026-05-07).

Hornborg, Alf (2021), *Kannibalernas maskerad. Pengar, teknik och global rättvisa i antropocen*, Daidalos AB, Göteborg.

Kloppenburger, Jack (2014), 'Re-purposing the master's tools: the open source seed initiative and the struggle for seed sovereignty'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 1225-1246, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.875897>> (besökt 2026-05-07).

Manzoni, Antonio (2024), *The Food Commons Approach in the EU Agri-food Law: Reframing the Common Agricultural Policy for More Ecological Food Systems in Europe*, Springer Nature Switzerland AG.

Martinez-Torres, Maria Elena & Rosset, Peter M. (2014), 'Diálogo de saberes in La Vía Campesina: food sovereignty and agroecology'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 979-997, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.872632>> (besökt 2026-05-07).

Milian Gómez, J.F. (2023) 'Food Commodification, WTO Rules and the Human Right to Food: Unresolved Issues'. Bäumler, J., *et al.* *European Yearbook of International Economic Law 2023. European Yearbook of International Economic Law*, vol 14. Springer, Cham. s. 367–395, tillgänglig på <https://doi.org/10.1007/8165_2023_114> (besökt 2026-05-07).

McKay, Ben m.fl. (2014), 'The 'state' of food sovereignty in Latin America: political projects and alternative pathways in Venezuela, Ecuador and Bolivia'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 1175–1200, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2014.964217>> (besökt 2026-05-07).

McMichael, Philip (2014), 'Historicizing food sovereignty'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 933–957, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.876999>> (besökt 2026-05-07).

Nääv, M, m.fl. (2018). *Juridisk metodlära* (2:a uppl.). Studentlitteratur AB.

Omar, Aziz & Hvarregaard Thorsoe (2023) 'Rebalance power and strengthen farmers' position in the EU food system? A CDA of the Farm to Fork Strategy'. *Agriculture and Human Values*, Volume 41, s. 631–646, tillgänglig på <<https://link.springer.com/article/10.1007/s10460-023-10508-5>> (besökt 2026-05-07).

Patel, Raj (2013) 'The Long Green Revolution'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 40, nr 1, s. 1–63, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.719224>> (besökt 2026-05-07).

Shaw, M. N. (2021), *International Law* (9:e uppl.). Cambridge University Press.

Trauger, Amy (2014), 'Toward a political geography of food sovereignty: transforming territory, exchange and power in the liberal sovereign state'. *The Journal of Peasant Studies*, Volume 41, nr 6, s. 1131–1152, tillgänglig på <<https://doi.org/10.1080/03066150.2014.937339>> (besökt 2026-05-07).

Walters, Jeffrey p. m.fl. (2016) 'Exploring agricultural production systems and their fundamental components with system dynamics modelling', *Ecological Modelling*, Volume 333, s. 51–65, tillgänglig på

<<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304380016301417>> (besökt 2026-05-07).

White, D.F. (2002), 'A Green Industrial Revolution? Sustainable Technological Innovation in a Global Age'. *Environmental Politics*, Volume 11, nr 2, s. 1–26, tillgänglig på <<http://dx.doi.org/10.1080/714000603>> (besökt 2026-05-07).